

Asianosaisten läsnäolovelvollisuus ja sen tehosteet rikosoikeudenkäynnissä - case: Espoon käräjäoikeus

---

Seppälä, Anna

Laurea-ammattikorkeakoulu
Hyvinkää

Asiansaisten läsnäolovelvollisuus ja sen tehosteet rikosoikeudenkäynnissä - case: Espoon käräjäoikeus

Anna Seppälä
Liiketalouden koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Maaliskuu, 2013

Anna Seppälä

Asianosaisten läsnäolovelvollisuus ja sen tehosteet rikosoikeudenkäynnissä - case: Espoon kärjäoikeus

Vuosi 2013 Sivumäärä 38

Opinnäytetyö käsittelee rikosasian asianosaisia, heidän läsnäolovelvollisuuttaan oikeudenkäynnissä ja tarvittavia toimenpiteitä heidän paikallaolonsa toteuttamiseksi. Työn tutkivan osuuden case-kohteena on Espoon kärjäoikeus, jonka näkökulmasta tarkastellaan asianosaisten läsnäoloon liittyviä ongelmia.

Asianosaisten, erityisesti vastaajien, aiheettomat poissaolot ja haastamisvaikeudet aiheuttavat pääkäsittelyjen peruuntumisia ja voivat pitkittää prosessia merkittävästi. Tämä liittyy Suomessa tunnettuun ongelmaan eli oikeudenkäyntien pitkiin kestoihin, josta Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on antanut useita langettavia ratkaisuja.

Poissaolotilanteiden varalle laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa ja pakkokeinolaki tarjoavat tuomioistuimelle käytettäväksi erilaisia tehosteita ja pakkokeinoja, joilla pyritään varmistamaan asianosaisten paikallaolo pääkäsittelyssä. Näitä ovat esimerkiksi uhkasakko ja suoraan istuntoon noutaminen.

Opinnäytetyössä tarkastelen aluksi ongelmaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen näkökulmasta. Sen jälkeen käsittelen lakien ja oikeuskirjallisuuden valossa asianosaisaseman määräytymistä rikosoikeudenkäynnissä, asianosaisten läsnäolovelvollisuutta oikeudenkäynnissä ja tarvittavia tehosteita ja pakkokeinoja läsnäolovelvollisuuden toteuttamiseksi.

Tutkivassa osassa tuon esiin Espoon kärjäoikeuden tilastojen ja kahden kuukauden tarkemman otannan perusteella, kuinka asianosaisten läsnäolovelvollisuus on vaikuttanut rikosistuntojen toteutumiseen sekä heidän poissaoloihin liittyviä ongelmia ja mihin toimiin poissaolotilanteissa on ryhdytty. Lopun yhteenvedossa esitän tutkimuksesta tehdyt päätelmät ja pohdinat, arvion opinnäytetyön onnistumisesta sekä johtopäätökset.

Asiasanat: asianosainen, vastaaja, kärjäoikeus, pakkokeino, rikosasia, pääkäsittely

Anna Seppälä

Appearance of parties and the force methods in the criminal procedure - case: The District Court of Espoo

Year	2013	Pages	38
------	------	-------	----

This thesis is about the parties of the criminal procedure, their duty to be present in the main hearing and the requisite forces to bring them there. The case subject is the district court of Espoo from whose point of view I have investigated the problems concerning the presence of the parties.

The defendant's failure to appear in the court and the summoning troubles cause cancellations of the trials. Many cancellations may prolong the handling of the cases even by a couple of years. Long processes are a big problem in Finland and the European Court of Human Rights has given several rulings about it.

The code of criminal procedure and the code of force measures offer different options of action for the court to use in the case when some of the parties are not present in the court and he or she does not have a legal excuse for it. The court can for example rule the absent party to pay the penalty payment or order him or her to be brought to the court.

In the theoretical part of the thesis I observe the main problem from the perspective of the European Convention on Human Rights and the Court of Human Rights. Then I explain according to Finnish law and legal literature how a person becomes a party in a criminal procedure, parties' duty to be present in the main hearing and the appropriate force measures to bring them there.

In the investigative part I show how parties' attendance affects on the success of the main hearings, the problems concerning parties' failures of appearance and the methods to help that problem. The investigation is based on the statistics of the district court and the sample of main hearings of two months period. At the end of the thesis I present the conclusions and estimate the succeeding of the thesis.

Keywords: party, defendant, district court, force, criminal case, main hearing

Laki- ja lyhenneluettelo

Lait

Esitutkintalaki 449/1987

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 689/1997

Laki syyttäjälaitoksesta 439/2011

Oikeudenkäymiskaari 4/1734

Pakkokeinolaki 450/1987

Lyhenteet

EIS	Euroopan Ihmisoikeussopimus
EIT	Euroopan Ihmisoikeustuomioistuin
ETL	Esitutkintalaki
HE	Hallituksen esitys
OK	Oikeudenkäymiskaari
PKL	Pakkokeinolaki
ROL	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa
SjälaitosL	Laki syyttäjälaitoksesta

Sisällys

1	Johdanto	7
1.1	Aiheen taustaa ja aikaisemmat tutkimukset.....	7
1.2	Kvantitatiivinen tutkimus.....	8
1.3	Aineiston analysointi	11
2	Euroopan ihmisoikeussopimus ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytäntö....	12
3	Asianosaisaseman määräytyminen yleisesti oikeudenkäynnissä	14
3.1	Rikosprosessin asianosaiset.....	14
3.2	Rikosasian pääkäsittely ja sen edellytykset.....	17
3.3	Asianosaisesten läsnäolovelvollisuus ja sitä toteuttavat rikosprosessuaaliset pakkokeinot.....	19
3.4	Oikeusvertailua Ruotsiin ja Saksaan	23
4	Asianosaisesten läsnäolovelvollisuuden toteutuminen ja sen tehosteet rikosoikeudenkäynnissä Espoon käräjäoikeudessa.....	24
4.1	Tilastotietoa pääkäsittelyjen toteutumisesta ja peruuntumisten syistä	24
4.2	Vastaajien tavoittamisen ongelmia	27
4.3	Tiedoksianto- ja tehostekäytäntö läsnäolojen toteuttamiseksi	30
5	Yhteenveto	31
5.1	Tutkimuspäätelmät ja pohdintaa.....	31
5.2	Opinnäytetyön onnistumisen arviointia ja johtopäätökset	34
	Lähteet.....	36
	Kuvat.. ..	38

1 Johdanto

1.1 Aiheen taustaa ja aikaisemmat tutkimukset

Suoritin oikeustradenomin tutkintoon kuuluvan työharjoittelun Espoon käräjäoikeudessa syksyllä 2012. Harjoitteluni painottui rikososastolle, jonne myös jäin harjoittelun jälkeen töihin käräjäsihteeriksi. Työni kautta olen päässyt tarkastelemaan opinnäytetyöni aihepiiriä lähes päivittäin. Idea työn aiheelle tuli esiin keskusteltuani rikosprosessin ongelmista Espoon käräjäoikeuden rikososastolla työskennelleen käräjätuomarin kanssa. Aihe oli minusta mielenkiintoinen, sillä ensinnäkin rikosprosessi itsessään kiinnostaa minua kokonaisuudessaan ja toiseksi aihe on myös ajankohtainen ja puhuttava.

Opinnäytetyöni käsittelee asianosaisten läsnäolovelvollisuutta ja sen tehosteita rikosoikeudenkäynnissä. Rikosprosessin suurimpia pulmakysymyksiä on asianosaisten, erityisesti vastaajien, ja todistajien poissaolot pääkäsittelystä. Tämä on myös yksi rikosoikeudenkäyntien pitkittymisen syitä. (Oikeusministeriön työryhmämietintö 2007:2, 61.) Asianosaisten jäädessä ilman laillista estettä pois istunnosta on seurauksena yleensä se, että sovittua istuntoa ei voida pitää, vaan se joudutaan lykkäämään myöhemmäksi. Poissaolotilanteissa tuomioistuimella on käytettävissään erilaisia pakkokeinoja, joilla varmistetaan se, että seuraava pääkäsittely onnistuu ja saadaan kaikki asianosaiset paikalle. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997, jäljempänä ROL) ja pakkokeinolaki (450/1987, jäljempänä PKL) tarjoavat mahdollisuuksia noudon ja vangitsemisen laajaan käyttämiseen erilaisissa tilanteissa (Virolainen 2003.)

Oikeudenkäyntien pitkittyminen on Suomessa suuri ongelma ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien on antanut siitä useita langettavia päätöksiä. (Mölsä 2009.) Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan mukaan oikeudenkäynnin on tapahduttava kohtuullisessa ajassa. Rikosprosessissa oikeudenkäyntien lykkäytyminen asianosaisten aiheettomien poissaolojen vuoksi kuormittaa sekä tuomioistuinta että pääkäsittelyyn paikalle saapuneita asianosaisia aiheuttaen myös turhia kuluja. Prosessi voi venyä pisimmillään jopa parilla vuodella.

Opinnäytetyön tarkoituksena on case-organisaation eli Espoon käräjäoikeuden näkökulmasta tuoda esiin ensinnäkin asianosaisten läsnäolovelvollisuuden vaikutusta rikosasioiden pääkäsittelyjen toteutumiseen ja toiseksi, mihin toimenpiteisiin asianosaisten laittomien poissaolojen seurauksena on ryhdytty. Lisäksi työn tarkoituksena on luoda Espoon käräjäoikeudelle havainnoinnin ja tilastoinnin avulla tehty tutkimus vastaajien tavoittamisen keskeisimmistä ongelmista ja siihen liittyvänä, sen ohessa tuoda esiin kehitysehdotuksia käytännön työhön.

Lähtökohtana on, että valtion on taattava tuomioistuimen käyttöön riittävät pakkokeinot prosessin jouduttamiseksi ja eteenpäin viemiseksi. Vaikka asianosaisten omalle toiminnalle annetaan painoarvoa arvioitaessa viivästyksen syytä, asianosaiset eivät ole oikeutettuja johtamaan prosessin kulkua, vaan se kuuluu tuomioistuimelle. Tästä huolimatta tapauksessa Karlsson ja muut v. Suomi (5.9.2006) Euroopan ihmisoikeustuomioistuin otti huomioon poliisin kohtaamat vaikeudet tavoittaa ulkomailla piileskelevä kuulusteltava ja suhtautui ymmärtävästi aiheutu-neeseen viivästykseen. (Ervo 2008, 130.)

de Godzinskyn Oikeuspoliittisella tutkimuslaitoksella vuonna 2000 tekemän seurantatutkimuk-sen mukaan noin kolmannes rikosasian käsittelyistä peruutettiin. Tutkimuksessa oli mukana 20 käräjäoikeutta, joista suurissa seuranta-aika oli yksi kuukausi (1.11.-30.11.1999) ja pienissä kaksi kuukautta (1.11.-31.12.1999). Tutkimuksen yksi päätarkoitus oli saada tietoa rikosasioi-den peruutuksista siihen aikaan hyvin tuoreessa rikosasioiden menettelyssä. (de Godzinsky 2000, 721.) Nykyinen rikosasioiden oikeudenkäyntimenettely tuli voimaan 1.10.1997. (de God-zinsky 2000, 719.)

de Godzinskyn tutkimuksesta kävi ilmi, että peruutuksista valtaosa eli 79 prosenttia liittyi vas-taajan poissaoloon joko niin, että haastetuksi saatu vastaaja oli jäänyt pois istunnosta tai ett-ei vastaajaa oltu lainkaan saatu haastettua. Jälkimmäisen peruutussyyn osuus kaikista peruu-tuksista oli 52 prosenttia. Vain marginaalinen osuus peruutusten syistä oli asianomistajan tai todistajan poissaoloja. de Godzinsky on tutkimuksessaan todennut, että saadut tulokset ovat olleet pitkälti yhteneväisiä vuonna 1988 rikosasioiden lykkäämisistä tehdyn tutkimuksen kans-sa. (de Godzinsky 2000, 723.)

Opinnäytetyöni sisältö jakautuu kahteen osaan, jossa ensimmäisessä tarkastelen aihetta Eu-roopan ihmisoikeussopimuksen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännön näkökul-masta, ja sen jälkeen oikeuskirjallisuuden ja lainsäädännön pohjalta rikosprosessin asianosai-sista, pääkäsittelystä ja asianosaisten läsnäolovelvollisuuden tehosteista. Toisessa osassa ker-ron ensin tilastojen valossa yleisesti rikosasioiden pääkäsittelyjen toteutumisesta Espoon käräjäoikeudessa vuosina 2010-2011. Sen jälkeen tarkastelen kahden kuukauden ajan otannan perusteella yksityiskohtaisemmin ensinnäkin, millaiset seikat vaikeuttavat erityisesti vastaa-jan tavoittamista, ja toiseksi, millaisiin toimiin on käytännössä ryhdytty, kun asianosaiset haastettunakin jäävät pois pääkäsittelystä. Lopun pohdinnoissa esitän aineiston perusteella syntyneet päätelmät ja arvion oppinäytetyön onnistumisesta johtopäätöksineen.

1.2 Kvantitatiivinen tutkimus

Tutkimuksessa on tavoitteena, että ongelma pyritään esittämään mahdollisimman selkeästi ja tarkkarajaisesti. Tutkimuksesta tulisi siis ilmetä juoni tai johtoajatus, jota voidaan kutsua

myös pääongelmaksi. Pääongelmaa analysoimalla ja täsmentämällä saadaan osaongelmia tai alaongelmia. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 117.)

Kuvaileva tutkimus dokumentoi tutkittavasta ilmiöstä keskeisiä ja kiinnostavia piirteitä. Se pyrkii vastaamaan siihen, mitkä ovat tutkittavassa ilmiössä esiin tulevat näkyvimmit käyttäytymismuodot, tapahtumat, uskomukset ja prosessit. (Hirsjärvi ym. 2004, 129-130.) Analysoidessani opinnäytetyöni tutkimusongelmaa päädyin jakamaan aiheeni kahteen pääongelmaan ja niistä johdin sitten erilaisia alaongelmia.

Ensimmäinen pääongelma koskee sitä, miten asianosaisten läsnäolovelvollisuus on toteutunut rikosoikeudenkäynneissä. Tästä alaongelmina ovat kysymykset, joissa käsittelen sitä, kuinka suuri osa pääkäsittelyistä on peruuntunut asianosaisten poissaolojen vuoksi? Kuinka suuri osa sen vuoksi, ettei vastaajaa ole saatu haastettua. Kuinka suuri osa taas sen vuoksi, että vastaaja ei haastettuna saavu paikalle? Toisena alaongelmana käsittelen sitä, millaisia yhdistäviä tekijöitä on ilmennyt eniten poissaolleiden vastaajien kohdalla. Kuinka suuressa osassa tapauksista kyse on ulkomaalaisista? Kuinka suuressa osassa tapauksista vastaaja on vailla vakinaista osoitetta?

Ensimmäisessä pääongelmassa keskityn eniten rikosasioiden vastaajien läsnäolovelvollisuuden toteutumiseen, sillä heidän poissaolojaan on ollut tilastollisesti kaikista eniten. Tässä käytän apunani käräjäoikeuden tilastoja vuosilta 2010 ja 2011. Toisessa alaongelmassa selvitän yksityiskohtaisemmin kahden kuukauden (1.11.-31.12.2012) ajalta juttujen asiakirjojen pohjalta mahdollisia yhteisiä tekijöitä tapauksille, joissa vastaajien läsnäolovelvollisuuden toteutuminen on ollut haasteellisinta. Valitsin tarkasteltaviksi näkökulmiksi ulkomaalaisten vastaajien osuuden sekä vailla vakinaista kotiosoitetta olevat vastaajat, sillä näissä tapauksissa olen käytännön työssä havainnut olevan eniten tiedoksianto-ongelmia.

Toinen pääongelma koskee tehosteita ja pakkokeinoja, joita on olemassa asianosaisten läsnäolovelvollisuuden toteuttamiseksi. Mitä tehosteita käytetään haastamisessa ja kutsumisessa? Mitä tehosteita on käytetty pääkäsittelyvaiheessa, kun asianosainen haastettuna tai kutsuttuna niskoittelee? Tässä osiossa olen ottanut lukuun kaikki asianosaiset ja todistajat. Näissä kysymyksissä käytän myös aineistona juttuotantaa ajalta 1.11.-31.12.2012.

Kolme perinteistä tutkimusstrategiaa ovat kokeellinen tutkimus, survey-tutkimus ja tapaus-tutkimus (case study) (Robson 1995, 40.) Opinnäytetyöni tutkimusstrategia on näistä lähimpänä tapaus-tutkimusta, joka on yksityiskohtaista, intensiivistä tietoa yksittäisestä tapauksesta tai pienestä joukosta toisiinsa suhteessa olevia tapauksia. Siinä valitaan yksittäinen tapaus, tilanne tai joukko tapauksia ja sen kohteena on yksilö, ryhmä tai yhteisö. Aineistoa kootaan useita esimerkiksi havainnoin ja dokumentteja tutkimilla. (Hirsjärvi ym. 2004, 126.) Tapaus-

tutkimus voidaan toteuttaa sekä kvalitatiivisesti että kvantitatiivisesti, ja opinnäytetyöni tutkimusmenetelmä on kvantitatiivinen.

Kvantitatiivisessa tutkimuksessa ajatellaan, että todellisuus koostuu objektiivisesti todettavista tosiasioista. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa keskeisiä asioita ovat johtopäätökset aikaisemmista tutkimuksista ja teorioista. Havaintoaineiston tulisi myös soveltua määrälliseen numeeriseen mittaamiseen. Tutkimuksessa tehtävien päätelmien tulisi perustua havaintoaineiston tilastolliseen analysointiin, ja tuloksia voisi kuvailla muun muassa prosenttitaulukoiden avulla. (Hirsjärvi ym. 2004, 130-131.)

Opinnäytetyön teoreettisessa osuudessa käytin ensisijaisena lähdeaineistona lainsäädäntöä ja oikeuskirjallisuutta, joiden valossa kerron alustavasti rikosprosessin asianosaisista ja heitä koskevasta läsnäolovelvollisuudesta syyttäjän ajaman rikosasian pääkäsittelyssä. Lisäksi kerron myös rikosoikeudenkäynnin toteutumisen edellytyksistä sekä mahdollisista pakkokeinoista, joilla asianosaiset pyritään saamaan henkilökohtaisesti paikalle rikosasian oikeudenkäyntiin. Teoriaosasta olen jättänyt käsittelemättä tarkemmin asianomistajan ajamat rikosasiat, koska ne ovat käytännössä olleet harvinaisia eikä sellaisia myöskään tullut mukaan tutkimusotantaan.

Opinnäytetyön tutkivan osuuden aineistona käytin käräjäoikeuden tilastoja vuosilta 2010 ja 2011 tutkiessani rikosasioiden pääkäsittelyjen toteutumisia. Vuoden 2012 tilastoja en pystynyt saamaan tarpeeksi ajoissa käyttööni, joten sen vuoksi käytän tilastoja kahdelta sitä edeltävältä vuodelta. En voinut myöskään ottaa mukaan aikaisempia vuosia, sillä vuoden 2009 jälkeen tapahtunut käräjäoikeusuudistus olisi tuonut tilastoihin merkittävää heilahtelua. Tapausten yksityiskohtaisempaan tutkintaan otanta rajoittui kahteen kuukauteen vuodelta 2012, jotta niistä tarkempien analysointien tekeminen olisi mahtunut opinnäytetyöhön käytettävissä olevaan aikaan.

Menetelmän valintaan vaikuttaa usein se, minkälaista tietoa etsitään ja keneltä tai mistä sitä etsitään. (Hirsjärvi ym. 2004, 173.) Opinnäytetyössäni tavoitteenani on saada mahdollisimman totuudenmukaista ja objektiivista tietoa asianosaisten läsnäolovelvollisuuden toteutumisesta, sen ongelmista ja siihen käytettävistä tehosteista. Sen vuoksi pidän tilastoihin, asiakirjoihin ja käytännön työstä tekemiini havaintoihin nojautumista tässä tapauksessa luotettavimpana tapana.

Aluksi suunnittelin käyttäväni aineistonkeruumenetelmänä haastattelua, mutta päätin lopulta kerätä aineiston dokumenttien ja omien havaintojeni kautta tutkimuksen luonteen ja käytettävän ajan lyhyden vuoksi. Haastattelu olisi vienyt aikaa sen vaatiman huolellisen suunnittelun vuoksi. Haastatteluaineisto on myös yleensä tilanne- ja kontekstisidonnaista, sillä vasta-

ukset saattaisivat olla haastattelutilanteessa toisenlaisia kuin jossakin toisessa tilanteessa. (Hirsjärvi ym. 2004, 195.) Haastattelututkimus soveltuisi paremmin sellaiseen tutkimukseen, jossa selvitetään mitä henkilöt ajattelevat, tuntevat ja uskovat. (Robson 1995, 188-189.) Se mitä työssäni selvitin, kuului enemmän tilastolliseen tutkimukseen.

Havainnointi kertoo, mitä todella tapahtuu. Havainnoinnin avulla saadaan tietoa, toimivatko ihmiset niin kuin he sanovat toimivansa. (Hirsjärvi ym. 2004, 201.) Työssäni tämä kysymys oli sovellettuna enemmänkin niin, että tapahtuuko käytännössä niin kuin teoriassa on ilmaistu ja pätevätkö aikaisempien tutkimusten tulokset edelleen. Havainnointi ei ollut kuitenkaan ensisijainen tutkimusmenetelmäni, vaan pääpaino oli tilastojen analysoimisessa sekä omien tilastojen tekemisessä juttujen asiakirjojen pohjalta.

1.3 Aineiston analysointi

Valmiit aineistot soveltuvat harvoin käytettäväksi sellaisinaan ja sen vuoksi ne pitäisi pystyä kytkemään omaan tutkimuskohteeseen ja sovittamaan omiin aineistoihin. Siksi valmiita aineistoja on muokattava esimerkiksi siten, että niitä muutetaan numeeriseen muotoon. (Hirsjärvi ym. 2004, 175.) Tilastoja tutkiessani jouduin esimerkiksi poimimaan niistä ne tiedot, jotka liittyvät työni aiheeseen ja joilla on yhteys tutkimusongelmaan. Jotta sain vastauksen kaikkiin tutkimuskysymyksiini, jouduin keräämään myös lisäaineistoa marras-joulukuun 2012 tapausten asiakirjoista ja muuttamaan havaintokohteita numeeriseen muotoon.

Alustavaan tutkimukseen käytin aineistona Espoon käräjäoikeuden tilastoja rikosasioiden pääkäsittelyjen toteutumisista vuosilta 2010 ja 2011, jotka sain tulostettua käyttöni käräjäoikeuden intranetistä. Yksityiskohtaisempaan tutkimiseen käytin Espoon käräjäoikeuden rikososaston juttulistoja marras-joulukuun ajalta vuonna 2012, joista ilmenevät sen ajanjakson pääkäsittelyt diaaritietoineen. Juttujen diaarinumeroiden avulla pystyin hakemaan tapausten asiakirjat käräjäoikeuden tietojärjestelmästä. Tärkeimpänä asiakirjalähteenä käytin pöytäkirjoja, koska niihin on esimerkiksi kirjattu, mihin toimiin istunnon peruuntuessa on ryhdytty. Kahden kuukauden otanta ei ollut kuitenkaan aivan täydellinen. Keräsin aineiston jälkikäteen, mikä tarkoitti sitä, että lukuun eivät tulleet kaikki niistä pääkäsittelyistä, jotka oli peruutettu jo ennen istuntopäivää. Ennen istuntopäivää peruutetut poistetaan yleensä myös päivän juttuluettelosta. Lukuun tulivat siis ainakin ne pääkäsittelyt, jotka on peruutettu vasta istuntopäivänä.

Tutkimusaineistoa käsittelin siten, että tilastoista poimin ne luvut, jotka liittyivät välittömästi opinnäytetyön aiheeseen. Tässä tapauksessa tärkeimmät luvut koskivat toteutuneita pääkäsittelyitä ja peruuntuneita pääkäsittelyitä. Peruuntuneista tärkeimmät olivat taas ne, jotka

olivat peruuntuneet asianosaisen poissaolon vuoksi. Näiden lukujen valossa vertailin vuosia 2010 ja 2011 havainnollistaen niitä graafisten kuvien avulla.

Marras-joulukuun 2012 rikosjutuista erittelin toteutuneet pääkäsittelyt ja peruuntuneet pääkäsittelyt. Otannasta jätin pois lähestymiskiellot, pakkokeino-istunnot ja rikesakon vastustamiset. Nimet ja muut henkilöitä koskevat tuntomerkit jätin salassapidon vuoksi mainitsematta, eivätkä ne myöskään olisi olleet relevantteja tietoja työn kannalta. Läsnaolovelvollisuutta toteuttavat tehostekäytännöt erittelin myös tapausten asiakirjojen pohjalta. Aineiston analysointitapaa valitessani päädyin selittämiseen pyrkivään lähestymistapaan, jossa käytetään yleensä tilastollista analyysia ja päätelmien tekoa. (Hirsjärvi ym. 2004, 212.) Tämä analysointitapa toi mielestäni parhaiten vastauksen tutkimusongelmiin, sillä aineistona toimivat suurimmaksi osaksi erilaiset tilastot. Tilastoista ja muusta aineistosta tehtyjen analyysien ja graafisten kuvioiden pohjalta syntyneet päätelmät esitän työn viimeisessä kappaleessa.

2 Euroopan ihmisoikeussopimus ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytäntö

Euroopan ihmisoikeussopimuksen (63/1999, jäljempänä EIS) 6 artiklan 1 kohdan mukaan rikosasian vastaajan on saatava julkinen ja oikeudenmukainen oikeudenkäynti kohtuullisessa ajassa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa. EIS:n 34 artiklan mukaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen voi valittaa yksityishenkilö, kansalaisjärjestö tai ryhmä, joka väittää jonkun korkeista sopimuspuolista loukanneen heidän yleissopimuksessa tai pöytäkirjoissa tunnustettuja oikeuksiaan. Sopimuksen 35 artiklan mukaan tuomioistuin voi ottaa asian käsiteltäväkseen vasta sitten, kun siinä on turvauttu kaikkiin kansallisiin oikeussuojakeinoihin yleisesti tunnustettujen kansainvälisen oikeuden sääntöjen mukaisesti. Asian käsiteltäväksi ottamisen on myös tapahduttava kuuden kuukauden kuluessa lopullisen kansallisen päätöksen antopäivästä. EIS:n 46 artiklan nojalla korkeat sopimuspuolet sitoutuvat noudattamaan tuomioistuimen lopullista tuomiota jutuissa, joiden osapuolena ne ovat. Artiklan 2 kohdan mukaan lopullinen tuomio asiassa toimitetaan ministerikomitealle, joka valvoo sen täytäntöönpanon.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) ratkaisukäytäntöä oikeudenkäynnin kohtuullisen ajan suhteen ilmentää tapaus Kalle Kangasluoma/15.2.2011, jossa oli kysymys oikeudenkäynnin kohtuullisesta ajasta rikosjutussa. Tapauksessa valittaja oli jutun vastaaja, joka väitti, että oikeudenkäynti oli kestänyt kohtuuttoman pitkän ajan. Valittajaa oli kuulusteltu asiasta ensimmäisen kerran kesäkuussa 2003, ja asia oli saatu päätökseen marraskuussa 2009. Hallitus oli väittänyt, että jutun käsittely ei ollut edennyt asianomaisten vastaajien ja todistajien poissaolon vuoksi. Viranomaiset olivat yrittäneet haastaa heitä tuloksetta. Valittaja oli myös itsekin jäänyt istunnosta pois ilman hyväksyttävää syytä kesäkuussa 2009. Hallitus oli katsonut, ettei oikeudenkäynnin viivästystä voinut katsoa viranomaisten syyksi, ja että kyseessä oli

ollut vaikea talousrikosjuttu. Asia oli saatu kaiken lisäksi päätökseen 27 muun vastaajan osalta jo lokakuussa 2004. (EIT Kalle Kangasluoma-tapaus 15.2.2011.)

EIT katsoi, että tapauksessa ei oltu tuotu tarkemmin ilmi niitä yrityksiä, mitä vastaajien ja todistajien tavoittamiseksi oli tehty, eikä käräjäoikeuden istuntojen peruuttamisien syitä. EIT ei täten ollut pystynyt päättämään siitä, olivatko viranomaiset tarpeeksi turvautuneet kaikkiin mahdollisiin toimenpiteisiin, jotka olisivat olleet käytettävissä vastaajien ja todistajien tavoittamiseksi. EIT oli myös todennut, että vaikka valittaja olikin kesäkuussa 2009 jäänyt tahallansa pois istunnosta, ei tämän poissaolon voinut katsoa viivyttäneen asian käsittelyä merkittävästi, koska hänen asiansa oli ollut jo vireillä melkein kuusi vuotta. Hallitus oli puolestaan ollut vastuussa merkittävästä toimeettomuuden jaksosta, sillä asian käsittely oli keskeytetty toukokuun 2005 - kesäkuun 2009 väliseksi ajaksi eli yli neljäksi vuodeksi. EIT katsoi, että EIS 6 artiklan 1 kohtaa oli rikottu. Monissa vastaavissa tapauksissa EIT oli päätenyt samanlaiseen ratkaisuun, eikä hallitus ollut tässä tilanteessa esittänyt mitään sellaista seikkaa, joka olisi saanut EIT:n päättämään toisenlaiseen ratkaisuun. (EIT Kalle Kangasluoma-tapaus 15.2.2011.)

Toisessa EIT:n saman tyyppisessä tapauksessa Taavitsainen/8.12.2009 oli kyse myös oikeudenkäynnin kohtuullisesta ajasta. Siinä jutun kahta virolaista avaintodistajia ei useista haastamisyryyksistä huolimatta ollut saatu paikalle oikeuteen. Heitä pystyttiin kuulemaan oikeusaputoimin omassa maassaan vasta sitten, kun käräjäoikeus oli saanut videoneuvottelulaitteet. Valittajaa, joka oli jutun vastaaja, poliisi kuulusteli ensimmäisen kerran kesällä 2001. Asiassa annettiin lopullinen ratkaisu maaliskuussa 2009. (EIT Taavitsainen-tapaus 8.12.2009.)

Hallitus katsoi, että valittaja oli saanut riittävän korvauksen, kun tuomiota oli lievennetty muiden perusteiden lisäksi myös oikeudenkäynnin pitkän keston vuoksi. Hallituksen näkemyksen mukaan päätöksen viivästyminen ei ollut myöskään johtunut valtiosta, koska todistajien kuuleminen omassa maassaan oli voitu järjestää vasta sitten, kun käräjäoikeus oli saanut videoneuvottelulaitteet. Valittaja oli vastineessaan esittänyt kysymyksen, miksi tällaisia laitteita ei ollut voitu järjestää käräjäoikeuteen aiemmin, jos todistajien kuuleminen oli ollut siitä kiinni. (EIT Taavitsainen-tapaus 8.12.2009.)

EIT oli todennut, että valittajan esittämä kysymys oli ollut perusteltu. Pakkokeinoja ei oltu voitu käyttää todistajiin, koska he olivat toisen maan kansalaisia. Videoneuvotteluja koskevat säännökset olivat tulleet voimaan vuonna 2003, ja valtio oli järjestänyt tarvittavat laitteet asianomaiseen käräjäoikeuteen vasta vuonna 2008. Asiassa ei oltu tuotu esiin väitteitä, että videoyhteys-kuulustelulle olisi ollut muita esteitä, jotka olisivat esimerkiksi johtuneet Viron viranomaisista. Tämän vuoksi oikeudenkäynnin viivästyminen oli jäänyt valtion vastuulle, ja

EIT katsoi, että EIS 6 artiklan 1 kohtaa oli tapauksessa rikottu. (EIT Taavitsainen-tapaus 8.12.2009.)

Ensimmäiseksi kuvattu tapaus tuo esiin yhden opinnäytetyön käsittelemistä ongelmista eli vastaajan poissaolon. Jutusta kävi myös ilmi, kuinka oikeuskäsittely voi tuon ongelman vuoksi venyä hyvin pitkälle erityisesti, kun siihen lisää sen ajan, joka kuluu EIT:n käsitellessä asiaa eli yhteensä noin 9 vuotta ko. tapauksessa. Ratkaisu toi myös esiin toisen työn aihepiiriin liittyvän kysymyksen, eli mitä keinoja viranomaisilla on käytettävissään asianosaisten tavoittamiseksi ja käytetäänkö kaikkia keinoja riittävästi. Mitä tulee rikosoikeudenkäynnin muihin asianosaisiin ja kuultaviin, jälkimmäinen EIT:n ratkaisu toi esiin sen ongelman, miten todistajia tai yleisesti jossakin muussa tilanteessa mahdollisesti myös asianomistajaa, voi olla vaikeaa saada henkilökohtaisesti paikalle. Erityisesti tämä voi olla vaikeampaa tilanteessa, jos kyseiset henkilöt ovat ulkomaalaisia. Tämä tuo myös esiin sen ongelman, mitä keinoja on sitten käytettävissä, kun oman lainsäädännön mukaisia pakkokeinoja ei voi käyttää.

3 Asianosaisaseman määräytyminen yleisesti oikeudenkäynnissä

Asianosaisia oikeudenkäynnissä voivat olla sekä luonnolliset henkilöt että oikeushenkilöt, joiden nimissä oikeutta käydään. Ensisijaisesti asianosaisasema syntyy haastehakemuksen perusteella asian tullessa vireille. Asianosaisen aseman määräytyminen ei välttämättä ole riippuvainen siitä, onko asianomaisella todellisuudessa vaatimansa oikeus tai olisiko hän vastuussa vaaditusta suorituksesta. Käytännössä tämä kysymys tulee ratkaistavaksi oikeudenkäynnissä tai viimeistään tuomiossa. (Jokela 2012, 1.) Yleensä vain asianosaiset voivat oikeudenkäynnissä esittää vaatimuksia ja väitteitä perusteineen, esittää todisteita ja kuulla todistajia sekä käyttää mahdollisia muutoksenhakukeinoja. Toisin kuin todistajia, asianosaisia ei voida yleensä velvoittaa lausumaan asiassa. (Jokela 2012, 3.)

Riita-asioissa oikeudenkäynnin aloittanutta henkilöä, joka vaatii tuomioistuimelta oikeussuojaa toista vastaan, kutsutaan kantajaksi. Vastapuolta, jota vastaan kantaja vaatii oikeussuojaa, kutsutaan vastaajaksi. Hakemusasioissa puolestaan aloitteen tehnyttä osapuolta kutsutaan hakijaksi ja muita asianosaisia kuultaviksi. (Jokela 2012, 3.)

3.1 Rikosprosessin asianosaiset

Rikosprosessin tärkeimmät asianosaiset ovat syyttäjä, asianomistaja ja vastaaja. Vaikka työni tutkimusongelma liittyykin eniten asianomistajaan ja vastaajaan, käsittelen silti tämän kappaleen aluksi myös syyttäjän roolin prosessissa, sillä hänen roolinsa prosessin etenemisen kannalta on hyvin merkittävä.

Toisin kuin riitaprosessissa, rikosprosessissa vaatimuksia esittävänä asianosaisena esiintyy virkavastuulla toimiva virallinen syyttäjä. (Vuorenpää 2009, 9.) Hän on rikosprosessin kantaja joko yksin tai yhdessä asianomistajan kanssa ja syytetyn vastapuoli. Syyttäjän päätännän varassa on, nostetaanko syyte, ja jos nostetaan, hän ajaa sitä omissa nimissään. (Virolainen & Pölönen 2004, 29.) Koska tapahtunut rikos tulkitaan loukkaukseksi myös yhteiskunnallisia intressejä vastaan, ei oikeudenkäynnin aloittamista ole siviiliprosessuaaliseen tapaan voitu jättää vain yksityisten henkilöiden vastuulle (Vuorenpää 2009, 9.) Syyttäjälaitoslaissa (439/2011, myöhemmin SjälaitosL) säädetään syyttäjän tehtävistä. SjälaitosL 1:6.1:n mukaan syyttäjän on tehtävissään toimittava asianosaisten oikeusturvan ja yleisen edun edellyttämällä tavalla, ja hänen on noudatettava tasapuolisuutta, joutuisuutta ja taloudellisuutta.

Syyttäjän toiminnan tasapuolisuudella ja joutuisuudella tarkoitetaan sitä, että ratkaisuvaihtoehtoja punnitessaan syyttäjän on otettava huomioon myös asianomistajan etu, erityisesti tämän mahdollisuus saada vahingonkorvaus tuomitukseksi syyteasian yhteydessä. Joissakin tapauksissa voi taas olla asianosaisten ja yleisen edun kannalta edullisempaa siirtää asia käsiteltäväksi sovittelumenettelyssä. Syyttäjän toiminnan taloudellisuudella tarkoitetaan tarkoituksemukaisimman ja edullisimman prosessikeinon valintaa, eli asia on esimerkiksi käsiteltävä rangaistusmääräysmenettelyssä tai kirjallisessa menettelyssä, kun näiden menettelymuotojen käyttämisen edellytykset ovat olemassa. (Jokela 2012, 11-12.)

Rikosasian selvittäminen ja eteenpäin vieminen pääkäsittelyssä on syyttäjän ensisijainen velvollisuus. (Virolainen & Pölönen 2004, 63.) Syyttäjän asema poikkeaa rikosprosessin muiden asianosaisten asemasta siten, että hän ei ole rikosoikeudellisen tapauksen osapuoli kuten rikoksen uhri tai syylliseksi epäilty. Vaikka syyttäjä siis onkin rikosprosessin asianosainen, hän ei aja asiassa omaan henkilökohtaista etuaan, vaan toimii virkavastuun alaisena virkamiehenä, joka on velvollinen noudattamaan lakia ja jonka tehtävänä on edustaa julkista kannevaltaa ja toimia yhteiskunnan puolesta sen etuja valvoen. (Virolainen & Pölönen 2004, 29.)

Virallisen syyttäjän ohella kantajan puolella saattaa rikosprosessissa esiintyä myös asianomistaja, jolla tarkoitetaan joko rikoksen uhria tai sitä, jolle on rikoksesta aiheutunut vahinkoa. (Vuorenpää 2009, 9-10.) Esitutkintalaissa säädetään (449/1987, jäljempänä ETL) asianomistajien selvittämisestä. ETL 1:2:n mukaan asianomistajat selvitetään asian laadun edellyttämällä tavalla jo esitutkinnassa eikä esitutkintaa saa päättää, ennen kuin asianomistajat on selvitetty. Laki ei kuitenkaan muuten erikseen sääntele sitä, keitä henkilöitä on pidettävä rikosasian asianomistajina, vaan tämä on määräytynyt pitkälti oikeuskirjallisuuden ja -käytännön perusteella. (Jokela 2012, 17.)

Nykyisessä rikosprosessissa asianomistajalla on toissijainen syyteoikeus. (Jokela 2012, 17-18.) Jos syyttäjä päättää jättää syytteen nostamatta, on asianomistajalla ROL 1:14.1:n ja ROL 7.

luvun mukaan oikeus nostaa syyte toissijaisen syyteoikeutensa nojalla. Tällöin hän on rikosjutun ainoa kantaja ja syytetyn vastapuoli. (Virolainen & Pölönen 2004, 154.) Syyttäjän nostaessa syytteen asianomistaja saa yhtyä syyttäjän ajamaan syytteeseen ja esittää rikosasian yhteydessä rikokseen perustuvia yksityisoikeudellisia vaatimuksia. (Jokela 2012, 17-18.)

Jos etukäteen tiedetään, ettei asianomistaja esitä oikeudenkäynnissä rangaistus- ja korvausvaatimusta, on hänen kutsumisensa pääkäsittelyyn turhaa, ellei häntä ole tarpeen kuulla henkilökohtaisesti todistelutarkoituksessa asian selvittämiseksi. (Virolainen & Pölönen 2004, 192.) Viran puolesta käsittelyyn kutsutaan ROL 5:15.1:n mukaan asianomistajat, joiden tiedetään haluavan esittää jonkin itsenäisen rangaistus- tai korvausvaatimuksen. Asianomistajaa, joka on ilmoittanut esitutkinnassa vain yhtyvänsä syyttäjän rangaistusvaatimukseen, ei ole lain mukaan tarvetta kutsua pääkäsittelyyn. Tällaista asianomistajaa on kuitenkin tarpeen informoida pääkäsittelystä, ja hän voi sinne saapua ilman kutsua omasta aloitteestaan esittämään vaatimuksensa. (Virolainen & Pölönen 2004, 193.)

Tietojen saamiseksi rikoksesta on yleensä tärkeää, että asianomistajaa kuullaan esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä todistelutarkoituksessa huolimatta siitä, että hän ei itse haluaisikaan tulla kuulluksi. (Virolainen & Pölönen 2004, 208.) Oikeudenkäymiskaaren (4/1734, jäljempänä OK) 17:18:ssa säädetään, että asianomistajaa ei saa kuulla jutussa todistajana eikä edes silloin, kun hän ei käytä asiassa puhevaltaa. ROL 6:7.1/ 5:n ja 8:1:n mukaan asianomistaja voidaan kuitenkin velvoittaa saapumaan tuomioistuimeen henkilökohtaisesti asian selvittämiseksi ja häntä voidaan kuulla asiassa todistelutarkoituksessa.

Jos asianomistaja tai hänen laillinen edustajansa ei noudata annettua määräystä saapua henkilökohtaisesti tuomioistuimeen sakon uhalla, on tuomioistuimen ROL 8:4:n mukaan, jos se edelleen pitää asianomistajan henkilökohtaista läsnäoloa välttämättömänä, tuomittava hänet asetettuun uhkasakkoon ja asetettava korkeampi uhkasakko tai määrättävä hänet tai hänen laillinen edustajansa tuotavaksi samaan tai myöhempään istuntoon.

Henkilö, jota vastaan rangaistusvaatimus nostetaan, kutsutaan syytetyksi tai vaihtoehtoisesti vastaajaksi. (Jokela 2012, 27.) Rikoksesta syytetty ei ole vain tutkinnan kohde, vaan hänellä on rikosoikeudenkäynnissä asianosaisen asema. (Virolainen & Pölönen 2004, 267.) Henkilöstä tulee ROL 5:1.2 mukaan rikosasian vastaaja sillä hetkellä, kun häntä vastaan nostettu syyte tulee vireille. Syytetyn asemasta merkittävin seuraus henkilölle on se, että hänen on saavutettava kutsuttaessa tuomioistuimen istuntoon. (Jokela 2012, 27.) ROL 8:5:ssä säädetään, että jos vastaaja ei hänelle asetetun sakon uhalla saavu pääkäsittelyyn, tuomioistuimen on, jos se pitää vastaajan henkilökohtaista läsnäoloa edelleen välttämättömänä, tuomittava hänet asetettuun uhkasakkoon ja asetettava korkeampi uhkasakko tai määrätä noudettavaksi samaan tai myöhempään istuntoon.

Yksityinen asianosainen määrätään ROL 8:1.1:n mukaan saapumaan pääkäsittelyyn yleensä henkilökohtaisesti, paitsi jos tuomioistuin katsoo, ettei se ole tarpeen asian selvittämiseksi. Valmisteluistuntoon asianosainen puolestaan määrätään saapumaan henkilökohtaisesti, jos hänen henkilökohtaisen läsnäolonsa katsotaan edistävän asian valmistelua. ROL 8:2:ssa säädetään, että 8:1.1:n säännökset koskevat soveltuvin osin myös sellaista asianomistajaa, joka ei esiinny asianosaisena (ei korvaus- eikä rangaistusvaatimusta), sekä asianosaisen avustajaa. Syyttäjälle puolestaan istuntoon osallistuminen on virkavelvollisuus. (Jokela 2012, 472.)

ROL 8:1.4:ssä säädetään, että jos asia voidaan ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta, siitä on kutsussa ilmoitettava. Samoin on ilmoitettava, onko vastaajan saavuttava henkilökohtaisesti. OK 15:1.1:n mukaan asianosainen, jota ei ole määrätty saapumaan henkilökohtaisesti tuomioistuimeen, saa käyttää asiamiestä oikeudenkäynnissä.

3.2 Rikosasian pääkäsittely ja sen edellytykset

Ennen pääkäsittelyn aloittamista tuomioistuimen on ROL 6:1.1:n mukaan selvitettävä voidaanko asia ottaa lopullisesti ratkaistavaksi. Käytännössä se tapahtuu siten, että asianosaiset, todistajat ja muut, joiden on saavuttava paikalle, kutsutaan istuntosaliin. Täten saadaan selville, ovatko kaikki asianomaiset henkilöt paikalla ja onko asian käsittelylle estettä. Tämä selvitys ei tosin koske aina laajoja asioita, joita käsitellään useampana kuin yhtenä päivänä tai joissa todistajia on kutsuttu kuultaviksi myöhempinä kellonaikoina. (Jokela 2008, 331.)

Pääkäsittelyyn kutsutaan ROL 5:15.1.:n mukaan syyttäjä ja vastaaja sekä sellainen asianomistaja, joka ei käytä syyttäjän palveluksia, vaan ajaa itse korvausvaatimuksiaan. Jos asianomistajalla ei ole mitään vaatimuksia asiassa, häntä ei kutsuta istuntoon eikä hänelle lähetetä käsittelyilmoitusta. Tämä ei kuitenkaan poista asianomistajan puhevaltaa asiassa, jos hän päättääkin saapua paikalle. (Linna 2012, 312.) Asianomistaja voidaan kuitenkin ROL 6:7.1/5:n ja 8:1:n mukaan kutsua paikalle todistelutarkoituksessa asian selvittämistä varten.

Rikosprosessissa pääkäsittely on ROL 6:2:n mukaan peruutettava, jos vastaaja on jäänyt pois, eikä asia ole sellainen, että se voidaan ratkaista tästä huolimatta. Pääkäsittely on saman pykälän mukaan peruutettava myös silloin, jos henkilökohtaisesti kuultava asianomistaja taikka todistaja tai asiantuntija on jäänyt pois. Asianosaisen henkilökohtainen läsnäolo pääkäsittelyssä on tärkeätä sen vuoksi, että asianosainen itse on yleensä jutun selvittämisen kannalta paras tietolähde, koska hän tietää parhaiten rikosasian yksityiskohdista. (HE 82/1995, kappale 1.1, alaluku asianosaisten läsnäolosta.)

Hallituksen esityksessä 82/1995 (kappale 2.1, alaluku rikosasian käsittelystä alioikeudessa.) todettiin, että huomattavan suuri osa rikosasioiden pääkäsittelyistä lykkääntyy, koska vastaaja ei noudata hänelle annettua kutsua saapua paikalle. Esityksen luettelemia syitä poissaoloon olivat, ettei vastaaja yksinkertaisesti ollut kiinnostunut asiasta ja että hän saattoi pitää tuomiota ja siitä annettavaa rangaistusta selvänä. Velvollisuus saapua tuomioistuimeen on koettu vain ylimääräisenä haittana.

Rikosasian käsitteleminen yleensä edellyttää, että sekä syyttäjän että vastaajan puolesta vastataan väitteisiin ja vaatimuksiin puolin ja toisin ja tällä tavoin luodaan perusta asian ratkaisemiselle. Jos vastaaja on kuitenkin esitutkinnassa tunnustanut syytteessä mainitun teon, voidaan asia luotettavasti käsitellä ilman vastaajan läsnäoloa. Tämä tarkoittaa sitä, että käsiteltävänä olevasta rikoksesta on vakiintunut rangaistuskäytäntö ja asiassa ratkaistavat muutkin kysymykset ovat sellaisia, joihin vastaajan läsnäolo ja kannanotot eivät juurikaan vaikuta. (HE 82/1995, kappale 1.1, alaluku rikosasian tutkimisesta ja ratkaisemisesta vastaajan poissaolosta huolimatta.) Lainsäädännössä tämä mahdollisuus ilmenee ROL 8:11 ja 8:12:ssa, joiden mukaan asia voidaan syytetyn poissaolosta huolimatta tutkia, jos hänen läsnäoloon ei pidetä tarpeellisena ja syytetty on saanut käsittelystä todisteellisen tiedoksiannon.

ROL 8:11 mukaan asia voidaan ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta, jos hänen henkilökohtainen läsnäolonsa ei ole tarpeen asian selvittämiseksi, ja hänet on sellaisella uhalla kutsuttu tuomioistuimeen. Tällöin voidaan tuomita rikesakko, sakkorangaistus tai enintään kolmen kuukauden vankeusrangaistus ja enintään 10 000 euron suuruinen menettämisseuraamus. ROL 8:12 mukaan asia voidaan ratkaista vastaajan suostumuksella tämän poissaolosta huolimatta, jos hänet on sellaisella uhalla kutsuttu tuomioistuimeen ja hänen läsnäolonsa ei ole tarpeen asian selvittämistä varten. Tällöin rangaistukseksi voidaan tuomita korkeintaan kuusi kuukautta vankeutta. HE 82/1995:n (kappale 1.1, alaluku rikosasian tutkimisesta ja ratkaisemisesta vastaajan poissaolosta huolimatta.) mukaan tässä tilanteessa vastaajan nimenomaisen suostumuksen on katsottu riittävässä määrin vastaavan niitä tavoitteita, mihin vastaajan kuulemisella rikosasiassa pyritään.

Molempien pykälien kohdalla tuomioistuimen tulisi tarkoin harkita, milloin vastaaja kutsutaan pykälissä tarkoitetuilla uhilla tuomioistuimeen. Ensinnäkin tulisi harkita, voidaanko rikosasiaa selvittää ilman vastaajan henkilökohtaista kuulemistä tai ilman että kukaan on käyttänyt asiassa vastaajan puolesta puhevaltaa. ROL 8:12:n kohdalla tulisi myös harkita, onko käsiteltävänä olevan rikosasian vastaaja sellainen, että hänen kannaltaan voidaan pitää sopivana hänen tuomitsemistaan suostumuksensa perusteella poissaolostaan huolimatta korkeintaan kuuden kuukauden vankeusrangaistukseen. (HE 82/1995, kappale 1.1, alaluku rikosasian tutkimisesta ja ratkaisemisesta vastaajan poissaolosta huolimatta.) ROL 8:14.1:n mukaan jollei ROL

8:11:stä tai 8:12:sta muuta johdu, syytettyä ei voida tuomita vankeusrangaistukseen ilman, että häntä kuullaan henkilökohtaisesti.

ROL 5a:1.1:n mukaan rikosasia voidaan ratkaista myös ilman pääkäsittelyä niin kutsutussa kirjallisessa menettelyssä. Kirjalliselle menettelylle on viisi edellytystä: 1) syytteessä mainitun teon enimmäisrangaistus tekohetkellä on sakko tai korkeintaan kaksi vuotta vankeutta, 2) vastaaja tunnustaa teon ja antaa käräjäoikeudelle nimenomaisen suostumuksen kirjalliseen menettelyyn, 3) asianomistaja on esitutkinnassa tai myöhemmässä vaiheessa ilmoittanut kirjallisesti käräjäoikeudelle suostuvansa kirjalliseen menettelyyn, 4) vastaaja on ollut teon tekohetkellä täysi-ikäinen, ja 5) pääkäsittelyn pitäminen asian selvitettyyn tilaan on kokonaisuutena tarpeetonta. ROL 5a:1.2:n mukaan kirjallisessa menettelyssä rangaistukseksi voidaan määrätä korkeintaan yhdeksän kuukautta vankeutta, mutta ROL 5a:5:n mukaan enempää kuin kuusi kuukautta ei voida tuomita ilman että vastaajalle varataan tilaisuus antaa asiassa suullinen lausuma.

3.3 Asianosaisten läsnäolovelvollisuus ja sitä toteuttavat rikosprosessuaaliset pakkokeinot

Asianosaisen henkilökohtaisen läsnäolovelvollisuuden tehosteet ovat uhkasakko ja nouto. Syytetyn osalta myös jopa vangitseminen. (Helminen, Fredman, Kanerva, Tolvanen & Viitanen 2012, 757.) Asianosaisen henkilökohtaista läsnäoloa toteuttavat pakkokeinot tulevat kyseeseen silloin, kun henkilöllä ei ole OK 12:28:ssa säädettyä laillista estettä olla saapumatta pääkäsittelyyn. Nämä lailliset esteet ovat sairaus tai yleisen liikenteen pysähtyminen. Käsittelen tässä kappaleessa asiaa myös todistajan osalta, sillä todistajan poissaolo voi ROL 6:2:n mukaan aiheuttaa myös pääkäsittelyn peruuntumisen ja häneen voidaan myös kohdistaa rikosprosessuaalisia pakkokeinoja. Todistajan läsnäolovelvollisuudesta säädetään OK 17. luvussa. Todistaja ei ole rikosasian asianosainen, vaan sellainen henkilö, jota halutaan kuulla asiassa niiden todistustositseikkojen selvittämiseksi, jotka vaikuttavat ratkaisuun. (Jokela 2004, 186.)

Vanhassa menettelyssä vastaaja tuomittiin poissaolostaan sakkoon ja hänet voitiin määrätä noudettavaksi. (OK 12:26; L:ssa 22.7.1991.) Uudistusta valmisteltaessa katsottiin, että rangaistusseuraamukseen verrattavan poissaoloseuraamuksen tulisi kaikissa asioissa ja käsittelyn eri vaiheissa olla samanlainen kaikkia asianosaisia kohtaan. Uhkasakon käyttäminen katsottiin myös tarkoituksenmukaisemmaksi, koska tällöin sakon uhalla kutsuttu saa täsmällisen tiedon poissaolostaan aiheutuvasta seuraamuksesta. Uhkasakko voidaan myös tarvittaessa asettaa tarpeeksi suureksi, jotta kutsuttu saataisiin tulemaan tuomioistuimeen. (Jokela 2004, 125.)

Vastaaja, jota halutaan kuulla tuomioistuimessa henkilökohtaisesti, kutsutaan ROL 8:1.1:n mukaan paikalle sakon uhalla. Jos vastaaja ei hänelle asetetun sakon uhalla saavu pääkäsittely-

lyyn, tuomioistuimen on, jos se pitää vastaajan henkilökohtaista läsnäoloa edelleen välttämättömänä, ROL 8:5.1:n mukaan tuomittava hänet asetettuun uhkasakkoon ja asetettava korkeampi uhkasakko tai määrättävä noudettavaksi samaan tai myöhempään istuntoon. Tuomioistuin voi myös ROL 8:5.2:n mukaan määrätä istuntoon tuotavaksi henkilökohtaisesti kuuluttavaksi määrätyn vastaajan, jos hänen käyttäytymisensä perusteella on aihetta olettaa, ettei hän noudata määräystä. Tällainen ns. suora nouto voi tulla käytännössä kyseeseen ensinnäkin silloin, kun epävarmuus vastaajan saapumisesta pääkäsittelyyn on erityisen selvää. Tällöin tuomioistuimella on toimivalta päättää, että vastaaja on noudettava suoraan pääkäsittelyyn asettamatta tälle ennakkoon uhkasakkoa. Toiseksi suoraa noutoa voidaan käyttää silloin, kun vastaaja on jo kerran noudettu pääkäsittelyyn ja on aihetta olettaa, että hän ei vapaaehtoisesti tule seuraavaankaan. (Lappalainen, Frände, Havansi, Koulu, Niemi-Kiesiläinen, Nylund, Rautio, Sihto & Virolainen 2007, 921-922.)

Pääkäsittelyä ei tarvitse peruuttaa, jos vastaaja saadaan tuotua sinne samana päivänä. (Jokela 2008, 334.) Käytännössä tämä voi toimia siten, että havaitessaan poisjäännin tuomari voi pyytää poliisia noutamaan syytetyn oikeuteen. Toimenpide voidaan toteuttaa nopeasti, jos syytetyn senhetkisestä olinpaikasta (esim. koti, kapakka, tyttö- tai poikaystävänsä asunto) on jonkinlaista tietoa. (Virolainen 2003.) Jos kuitenkin pidetään todennäköisenä, että vastaajaa ei saada tuotua paikalle tai kun tiedetään tai voidaan olettaa vastaajan poissaolon johtuvan laillisesta esteestä, on pääkäsittely ROL 6:2:n nojalla peruutettava ja määrättävä uusi käsittelypäivä. Käytännössä on ilmennyt, että ihmisten tavoittaminen tuotavaksi saman päivän istuntoon on onnistunut harvemmin suuremmissa kaupungeissa kuin pienemmillä paikkakunnilla. (Oikeusministeriön työryhmämietintö 2007:2, 62.)

Todistelutarkoituksessa henkilökohtaisesti kuultava asianomistaja kutsutaan tuomioistuimeen sakon uhalla. Jos asianomistaja ei sakon uhasta huolimatta saavu paikalle, ja hänen henkilökohtainen kuulemisensa on edelleen välttämätöntä asian selvittämistä varten, tuomioistuimen on ROL 8:4:n nojalla tuomittava hänet asetettuun uhkasakkoon ja asetettava korkeampi uhkasakko tai määrättävä hänet tuotavaksi samaan tai myöhempään istuntoon. Toisin kuin vastaajaa, asianomistajaa ei voida määrätä tuotavaksi suoraan pääkäsittelyyn ilman sitä edeltävää sakonuhkaa.

Todistaja veloitetaan OK 17:26.3:n mukaan aina saapumaan tuomioistuimeen henkilökohtaisesti sakon uhalla. Jos todistaja jää pois ilman laillista estettä tai poistuu istunnosta luvatta, hänet tuomitaan OK 17:36.1:n nojalla kutsussa asetettuun uhkasakkoon ja voidaan määrätä tuotavaksi heti tuomioistuimeen, jollei asian käsittelyä päätetä jatkaa myöhemmin. Vaihtoehtoisesti poissa ollut todistaja voidaan määrätä noudon sijaan korkeampaan uhkasakkoon. Myös todistaja voidaan OK 17:36.2:n mukaan määrätä tuotavaksi istuntoon, jos tämän käyttäytymisen perusteella on aihetta olettaa, ettei hän tule noudattamaan kutsua saapua istuntoon.

Poikkeuksen todistajan tai asianomistajan henkilökohtaiselle kuulemiselle mahdollistaa videoneuvottelun mahdollisuus. OK 17:34a.1:n mukaan jos tuomioistuin harkitsee tämän soveliaaksi, todistajaa, muuta todistelutarkoituksessa kuultavaa henkilö tai asianomistajaa voidaan kuulla pääkäsittelyssä hänen henkilökohtaisesti läsnä olematta käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon osallistuvilla on puhe- näköyhteys keskenään.

Prosessuaaliset pakkokeinot ovat toimenpiteitä, joilla pakkoa käyttäen puututaan henkilön perustuslailla ja ihmisoikeussopimuksilla suojattuihin vapauteen, koskemattomuuteen ja omaisuuteen esitutinnan ja myöhemmän prosessin turvaamiseksi. Pakkokeinojen käytön tulee aina perustua nimenomaisen lain säännöksiin, ja tulkinnanvaraisissa tilanteissa niitä on tulkittava perus- ja ihmisoikeusmyönteisesti. Rikosprosessuaaliset pakkokeinot jaetaan neljään ryhmään: vapauteen, henkilön henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, henkilön elämänpääpiiriin ja varallisuuteen kohdistuviin pakkokeinoihin. (Jokela 2012, 192-193.) Asianosaisten läsnäolovelvollisuutta pääkäsittelyssä toteuttavat henkilön vapauteen kohdistuvat pakkokeinot, jotka ovat kiinniottaminen, nouto, pidättäminen ja vangitseminen. (Helminen, Fredman, Kanerva, Tolvanen & Viitanen 2012, 731.)

Kiinnioton ja noudon edellytyksistä ja sen määräämisen toimivallasta säännellään useissa erilaissa, esimerkiksi niissä OK:n ja ROL:n säännöksissä, jotka koskevat läsnäolovelvollisuutta oikeudenkäynnissä. Kiinnioton ja noudon täytäntöönpanon suorittaa yleensä poliisi, mistä säädetään pakkokeinolaissa ja poliisilaissa. (Lappalainen ym. 2007, 761.) PKL 1:2.1:n mukaan poliisin kiinniotto-oikeus perustuu pääsääntöisesti pidättämis- tai vangitsemismääräykseen. Kiinniotto voi kuitenkin olla myös muun pakkokeinon tai toimenpiteen esitoimenpiteenä, kuten esimerkiksi noudon tuomioistuimeen. Tätä toimenpidettä varten poliisilla on usein määräys, jonka nojalla kiinniottokin suoritetaan. (Lappalainen ym. 2007, 762.)

Nouto eli tuominen on pakkokeino, jolla henkilö fyysistä pakkoa käyttäen tuodaan viranomaisen eteen silloin, kun hän kutsusta huolimatta niskoittelee (Helminen ym. 2012, 753.) Nouto voidaan kohdistaa kaikkiin niihin henkilöihin, joiden henkilökohtainen kuuleminen asiassa on tarpeen. Se voidaan kohdistaa myös alle 15-vuotiaisiin. (Helminen ym. 2012, 753.) Noudettavan henkilön tavoittamiseksi saadaan PKL 5:2:n mukaan toimittaa yleinen kotietsintä ja paikannetsintä.

Noudossa on neljä menettelyvaihetta: kutsu, kutsun noudattamatta jättäminen ilman hyväksyttävää syytä, noutomääräys ja noudon toimeenpano. Noudon toimeenpanon suorittaa yleensä poliisi virka-apuna tuomioistuimelle. (Helminen ym. 2012, 753.) Noudon kustannukset tuomioistuimeen tuomisesta maksetaan OK 12:32.1:n mukaan valtion varoista. Päättyessään

asian tuomioistuimen on velvoitettava noudettu asianosainen korvaamaan valtiolle kyseiset kustannukset. Jos korvausvelvollisuus katsotaan kohtuuttomaksi, sitä voidaan vähentää tai se voidaan määrätä valtion vahingoksi.

Noudon täytäntöönpanon varmistamiseksi noudettavaksi määrätty asianosainen tai todistaja voidaan OK 12:33:n ja 17:36:n nojalla ottaa säilöön. Tässä tilanteessa voidaan yhdistää vastaajan kohdalla sekä haasteen tiedoksianto että kiinniottaminen viiden päivän kuluessa pidettävään pääkäsittelyyn. Käytännössä tämä pakkokeino on Virolaisen (2003) mukaan osoittautunut tehokkaaksi.

Vuonna 2006 oikeudenkäymiskaaren uudistuksessa pyrittiin vähentämään pääkäsittelyjen peruuttamisia. OK 12:33:n säädetään siten, että tuomioistuimeen tuotavaksi määrätyn ja säilöön otetun asianosaisen, todistajan tai muun kuultavan vapaudenmenetys kuljetusaikoiheen saa kestää enintään viisi vuorokautta aikaisemman kolmen sijasta. Tämän jälkeen pääkäsittely on viimeistään pidettävä. Vapaudenmenetys ei kuitenkaan saa kestää pidempään kuin se on välttämätöntä pääkäsittelyn järjestämisen turvaamiseksi. Uudistuksen myötä myös nouto ensimmäiseen pääkäsittelyyn ulotettiin koskemaan vastaajan lisäksi todistajia ja muita todistelutarkoituksessa kuultavia henkilöitä. (Jokela 2008, 334.) Jos oikeuteen noudetun vastaajan pääkäsittelyä ei pystytä järjestämään viiden vuoronkauden kuluessa kiinniotosta, voi syyttäjää vaatia syytetyn vangitsemista oikeudenkäynnin turvaamiseksi. (Virolainen 2003.)

Syytetyn pidättämisestä ja vangitsemisesta säädetään pakkokeinolaissa. Pidättäminen on pakkokeino, jolla vastaajalta riistetään vapaus joksikin aikaa pitämällä häntä säilössä esitutkinnan tai hänen mahdollista myöhempää vangitsemistaan varten. Kun asia on jo tullut tuomioistuimen käsiteltäväksi, on pidättämisen tarkoituksena silloin estää vastaajan mahdollinen pakeneminen ja täten varmistaa tuomioistuinkäsittelyn toteutumista. (Helminen ym. 2012, 760.) Pidättämisestä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies, jotka on listattu PKL 1:6:ssa.

PKL 1:3.1/2a:n mukaan rikoksesta epäilty voidaan pidättää, jos häntä todennäköisin syin epäillään sellaisesta rikoksesta, josta säädetty rangaistus on vähemmän kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä säädetty ankarin rangaistus on vähintään yksi vuosi vankeutta. Lisäksi edellytetään, että epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden ja muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hän lähtee pakoon tai muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa.

Pidättäminen on pakkokeinona ankara, ja sen vuoksi sen käyttäminen edellyttää, että tapauksessa epäilty rikos on tiettyä suuruusluokkaa. Pidättämiseen vaaditaan myös tietyn vaaran olemassaoloa, joka voi olla joko paonvaara, jälkienpeittämisvaara tai rikosten jatkamisvaara. (Helminen ym. 2012, 763.) Paonvaara voisi siis hyvin tulla kyseeseen, kun halutaan varmistaa

vastaajan läsnäolo pääkäsittelyssä. PKL 1:3.3:n mukaan ketään ei saa pidättää, jos se asian laadun tai epäillyn iän tai muiden henkilökohtaisten olojen vuoksi olisi kohtuutonta. Pidätetty on PKL 1:4.1:n päästettävä vapaaksi, kun pidätyksen edellytyksiä ei enää ole ja jos vangitsemisvaatimusta ei tehdä PKL 1:13:n mukaisesti kolmantena päivänä kiinniottopäivästä ennen kello kahtatoista.

Tehokkaimpana pakkokeinona syytetyn kohdalla on tämän määrääminen vangituksi, mikäli vangitsemisen edellytykset asiassa ovat täyttyneet. (Jokela 2008, 334.) Vangitsemisen edellytykset kytkeytyvät pidättämisen edellytyksiin. (Helminen ym. 2012, 760.) Vangitseminen tai edelleen vangittuna pitäminen tulee harkittavaksi jokaisessa oikeudenkäynnin vaiheessa. (Helminen ym. 2012, 780-81.) Tuomioistuin ei saa PKL 1:10:n mukaan omatoimisesti määrätä vastaajaa vangittavaksi, vaan sen on tapahduttava syyttäjän vaatimuksesta. Tuomioistuin on kuitenkin PKL 1:23:n mukaan velvollinen päättämään, onko vangittuna pitämiselle perusteita tilanteissa, joissa pääkäsittely peruutetaan tai asian ratkaiseminen siirtyy siihen rinnastettavien prosessuaalisiin perusteisiin.

3.4 Oikeusvertailua Ruotsiin ja Saksaan

Valitsin vertailtaviksi maiksi Ruotsin ja Saksan, joista toinen edustaa pohjoismaista ja toinen mannereurooppalaista oikeusvaltiota, ja molemmilla on yhteistä historiaa Suomen kanssa. Hallituksen esityksessä (82/1995, kappale 2.2, alaluku Ruotsin lainsäädännöstä.) tuotiin esiin muiden pohjoismaiden lainsäädäntöä rikosprosessista, muun muassa vastaajan läsnäolovelvollisuudesta pääkäsittelyssä. Ruotsin lainsäädännön mukaan rikosasian vastaajan on pääsäännön mukaan saavuttava pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti. Ensimmäisellä käsittelykerralla asia on mahdollista ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta, jos seuraamuksena on sakkorangaistus ja asia saadaan selvitettyksi vastaajan poissaolosta huolimatta. Toisella käsittelykerralla asia voidaan ratkaista vastaajan poissa ollessa, jos asian aiempi käsittely on vastaajan poissaolon vuoksi jouduttu peruuttamaan tai lykätty, ja rangaistusseuraamuksena on korkeintaan kolmen kuukauden vankeusrangaistus tai ehdollinen tuomio.

Saksan lainsäädännön mukaan rikosasian vastaajan on oltava läsnä oikeudessa, ellei häntä erikseen tästä velvoitteesta vapauteta. Jos vastaaja on luvatta poissa, oikeudenkäyntiä lykätään ja vastaaja voidaan määrätä pidätettäväksi. Poikkeukset tavanomaiseen oikeudenkäyntimenettelyyn ovat rangaistusmääräysmenettely ja nopeutettu menettely. (European e-Justice 2012.)

Vähäistä rikkomusta koskevassa asiassa yleinen syyttäjä voi heti esitutkinnan lopussa syytteen nostamisen sijaan pyytää tuomioistuimelta kirjallisesti rangaistusmääräystä. Jos tuomioistuin katsoo todisteet riittäviksi, se voi antaa rangaistusmääräyksen, jossa kuvataan rikkomus lyhy-

esti ja määrätään rangaistus. Jos vastaaja ei tätä määräystä vastusta, rangaistusmääräyksellä on sama vaikutus kuin lainvoimaisella tuomiolla. Rangaistusmääräysmenetelmällä voidaan määrätä yleensä vain sakkorangaistus, ajokielto, ja jos vastaajalla on puolustusasianajaja, myös enintään vuoden pituinen ehdollinen vankeusrangaistus. Jos vastaaja vastustaa rangaistusta kokonaisuudessaan, voidaan asia viedä oikeuteen, jossa hänen ei tarvitse olla henkilökohtaisesti läsnä vaan häntä voi edustaa asianajaja. Todistajien henkilökohtainen läsnäolo-kaan ei ole tarpeen, vaan heidän kuulemisestaan tehty pöytäkirja voidaan lukea ääneen vastaajan suostumuksella, jos hän on läsnä istunnossa. (European e-Justice 2012.) Suomessa vastaavanlaisesta menettelystä säädetään laissa rangaistusmääräysmenettelystä.

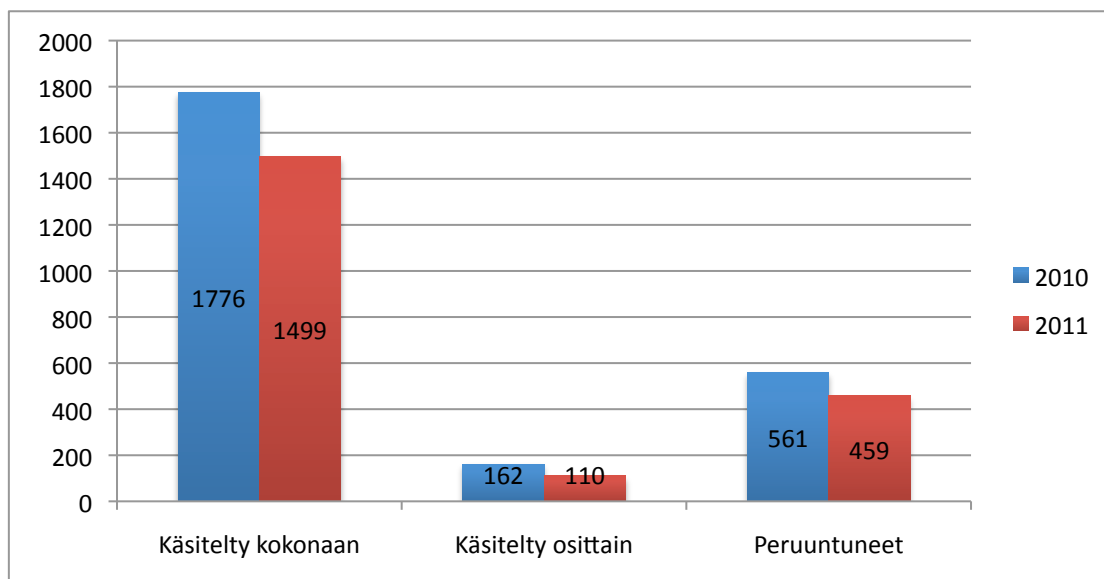
Saksassa toisena poikkeamana on nopeutettu menettely, jota voi hakea yleinen syyttäjä tuomioistuimelta, jos asian tosiseikat ovat yksinkertaiset ja näyttö selkeää. Tällaista menettelyä on käytetty esimerkiksi sellaisessa tilanteessa, jossa asian vastaaja ei asu Saksassa ja on ai-
hettä epäillä, ettei vastaaja saavu myöhemmin pidettävään pääkäsittelyyn. Nopeutetussa menettelyssä oikeudenkäynti pidetään lyhyen ajan sisällä eikä sen aloittamisesta anneta erillistä päätöstä. Rangaistusseuraamus tässä menettelyssä voi olla sakko tai enintään vuosi vankeutta. (European e-Justice 2012.)

4 Asianosaisten läsnäolovelvollisuuden toteutuminen ja sen tehosteet rikosoikeudenkäynnissä Espoon käräjäoikeudessa

4.1 Tilastotietoa pääkäsittelyjen toteutumisesta ja peruuntumisten syistä

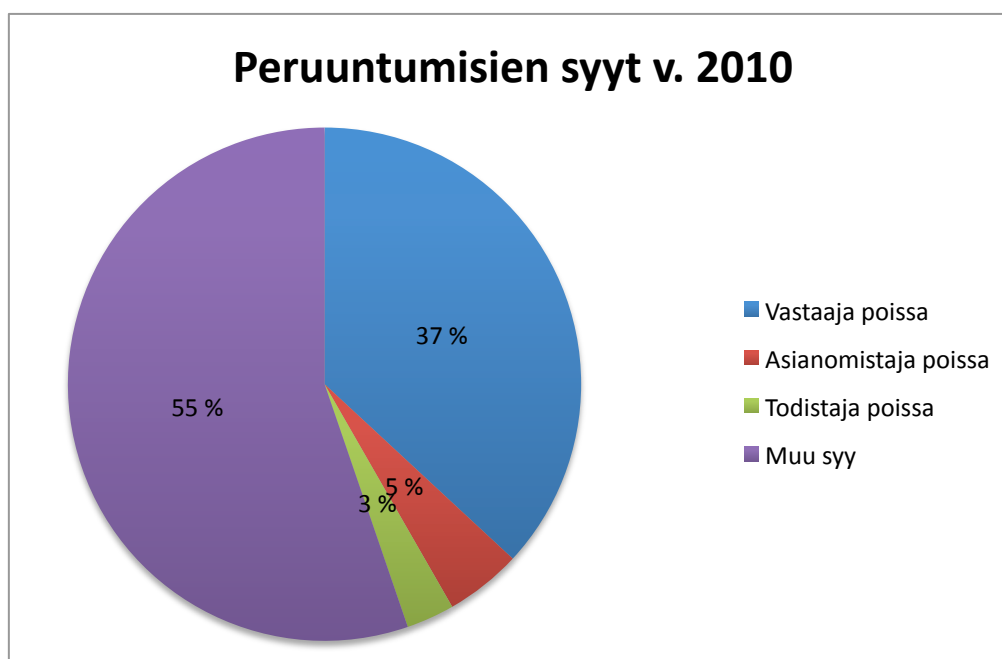
Tässä luvussa esitän Espoon käräjäoikeuden vuosien 2010-2011 tilastojen valossa, miten rikosasioiden pääkäsittelyt ovat toteutuneet ja kuinka asianosaisten läsnäolovelvollisuus on siihen vaikuttanut. Tämän lisäksi tuon myös esiin, mitkä seikat ovat ongelmallisia erityisesti vastaajien tavoittamisessa, ja millaisiin toimenpiteisiin on ryhdytty jonkun asianosaisten tai todistajan jäädessä pois pääkäsittelystä.

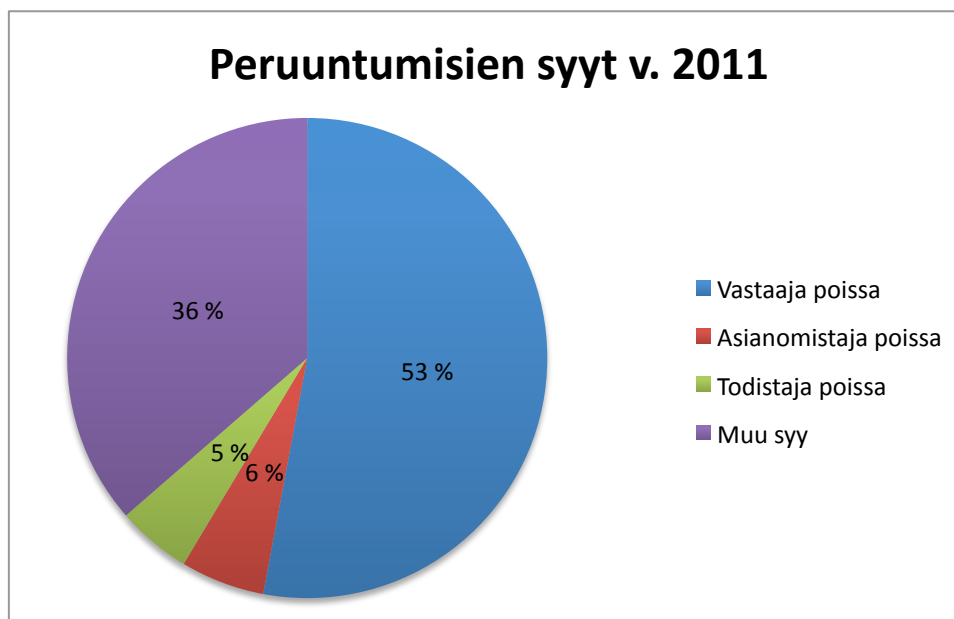

Kuva 1: Rikosasioiden pääkäsitelyjen toteutuminen vuosina 2010-2011 (Espoon käräjäoikeuden tilastot 2012)

Vuonna 2010 vähän yli viidesosa rikosasioiden istunnoista peruuntui. Osittain käsiteltiin alle 10 prosenttia ja kokonaan noin 70 prosenttia. Seuraavan vuoden vastaavissa luvuissa ei prosentuaalisesti tapahtunut suuria muutoksia, vaikka vuonna 2010 istuntoja oli kaiken kaikkiaan noin 15 prosenttia enemmän kuin vuonna 2011. (Espoon käräjäoikeuden tilastot 2012.)

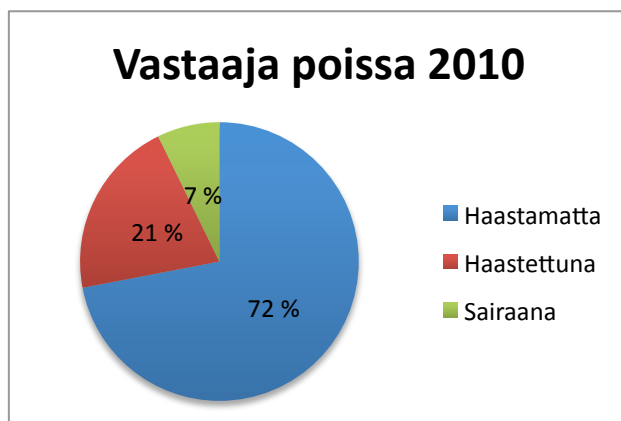
Kuva 2: Rikosistuntojen peruuntumisien syitä v. 2010 (Espoon käräjäoikeuden tilastot 2012)

Kuva 3: Rikosituntojen peruuntumisien syyt v. 2011 (Espoon käräjäoikeuden tilastot 2012)

Vuonna 2010 peruuntuneita istuntoja oli Espoon käräjäoikeudessa yhteensä 561, joista peruuntuminen vastaajan poissaolon vuoksi on ollut toiseksi yleisin syy. Määrällisesti näitä tapauksia oli yhteensä 207. Tilastojen mukaan suurin osa pääkäsittelyistä on peruuntunut muun syyn vuoksi. Vuonna 2011 puolestaan yli puolet peruuntuneista 459:sta pääkäsittelystä oli peruutettu vastaajan poissaolon vuoksi, joita oli yhteensä 243. (Espoon käräjäoikeuden tilastot 2012.)

Sekä vuonna 2010 ja 2011 asianomistajien ja todistajien poissaolot ovat muodostaneet vain marginaalisen osan. Vuonna 2010 asianomistaja oli jäänyt pois 27:ssä ja todistaja 17:ssä pääkäsittelystä, ja vuonna 2011 asianomistajan poissaolon vuoksi peruuntuneita pääkäsittelyitä oli 26 ja todistajien poissaolonvuoksi 23. Molempina vuosina sekä asianomistajien että todistajien poisjääntien osuus on ollut alle kymmenesosa rikosituntojen peruuntumisten syistä. (Espoon käräjäoikeuden tilastot 2012.)

Kuva 4: Vastaajien poissaolojen syyt v. 2010 (Espoon käräjäoikeuden tilastot 2012)

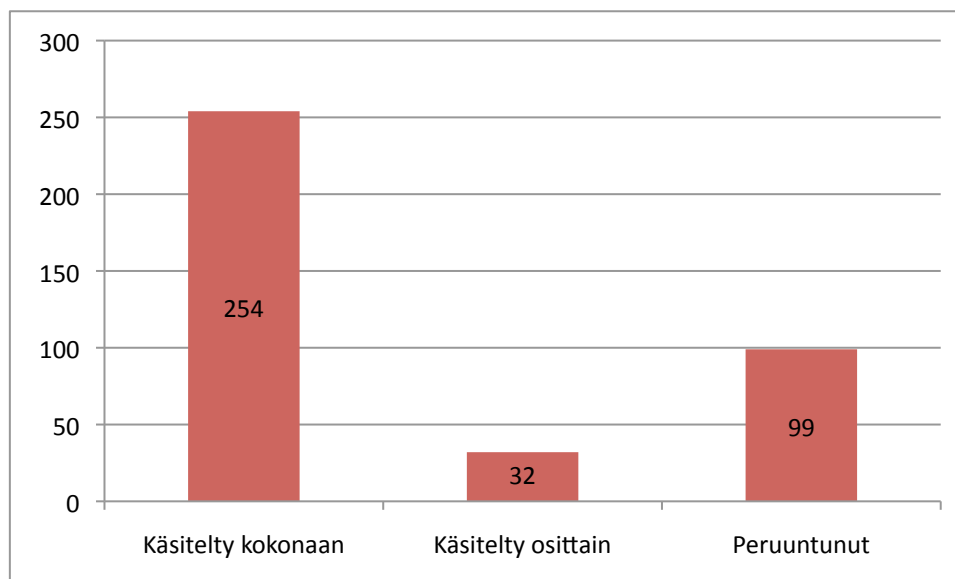

Kuva 5: Vastaajien poissaolojen syyt v. 2011 (Espoon käräjäoikeuden tilastot 2012)

Vuonna 2010 pääkäsittelyjä peruutettiin 207 vastaajan poissaolon vuoksi ja vuonna 2011 vastaava määrä oli 243. Molempina vuosina vastaajan poissaolon syynä on ollut lähes kolmessa neljäsosassa tapauksista se, ettei häntä ole saatu haastettua pääkäsittelyyn. Kappalemäärällisesti osuus on ollut 149 vuonna 2010 ja vuonna 2011 vastaava osuus on ollut 179. Vähän yli viidesosassa tapauksista vastaaja on jäänyt haastettuna pois pääkäsittelystä. Laillisen esteen vuoksi vastaaja on ollut estyneenä alle kymmenesosassa tapauksista molempina vuosina. (Espoon käräjäoikeuden tilastot 2012.)

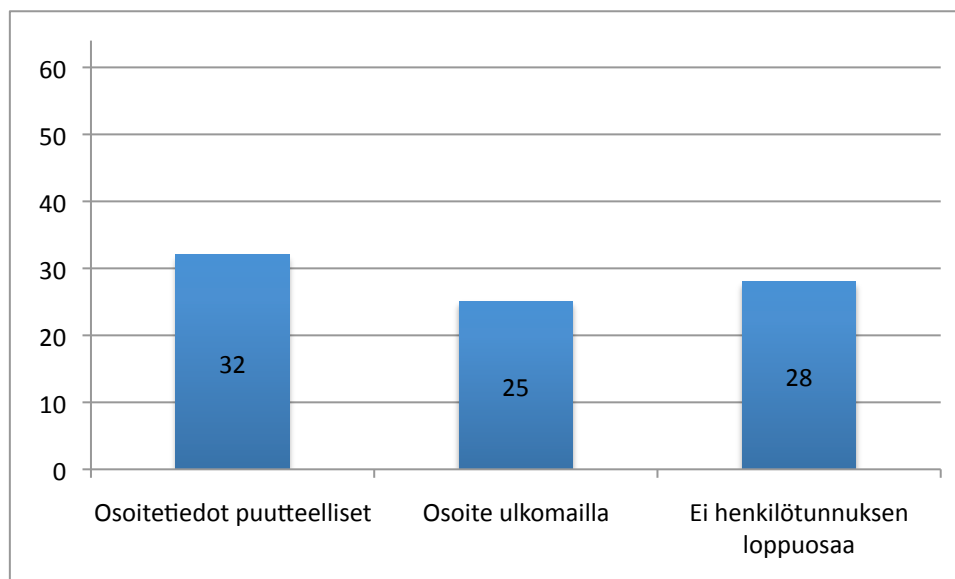
4.2 Vastaajien tavoittamisen ongelmia

Tässä ja seuraavassa alaluvussa (4.3) esitetyt tulokset perustuvat suurimmaksi osaksi rikosasioiden pääkäsittelyjen otantaan ajalta 1.11.-31.12.2012. Luvut olen koonnut pöytäkirjojen ja etsintäkuulutuspyyntöjen perusteella tältä ajalta, mutta lisäksi esitän myös omia havaintojani, jotka perustuvat käytännön työssä havaittuihin seikkoihin.

Kuva 6: Rikosasioiden pääkäsittelyjen toteutuminen 1.11.-31.12.2012 (Espoon käräjäoikeuden rikosasioiden asiakirjat marras-joulukuulta 2012)

Marras- ja joulukuun 2012 pääkäsittelyotanta oli yhteensä 385. Näistä yli puolet eli noin 66 prosenttia oli käsitelty kokonaan, käsitelty osittain oli alle kymmenes ja peruutettu oli vähän yli neljäsosa. Peruuntuneista pääkäsittelyistä yhteensä 82 oli peruutettu vastaajan poissaolon vuoksi, ja näistä 64:ssä tapauksessa vastaajaa ei oltu saatu ollenkaan haastettua. Tutkiessani niiden pääkäsittelyjen pöytäkirjoja, joissa vastaajaa ei oltu saatu haastettua istuntoon, ja sen myötä tehtyjä etsintäkuulutuspyyntöjä, havaitsin ainakin kolmenlaisia usein toistuvia seikkoja. Joko vastaajan osoitetiedot olivat puutteelliset, osoitetiedot viittasivat ulkomaille tai sitten vastaajan henkilötunnuksen loppuosa puuttui tai sitä ei ylipäänsä ole. Jälkimmäisessä tapauksessa kyse on usein ulkomaalaisista henkilöistä. (Espoon käräjäoikeuden rikosasioiden asiakirjat marras-joulukuulta 2012.)

Kuva 7: Kolmen ongelmatekijän esiintyminen haastamatta jääneissä vastaajissa 1.11.-31.12.2012 (Espoon käräjäoikeuden rikosasioiden asiakirjat marras-joulukuulta 2012)

Kolme edellä kuvailemani tunnusmerkkiä eivät esiintyneet vain yksitellen jokaisessa tapauksessa, vaan jopa kaikki kolme saattoivat esiintyä yhden vastaajan kohdalla tai vain kaksi niistä. (Espoon käräjäoikeuden rikosasioiden asiakirjat marras-joulukuulta 2012.) Vastaajan haastaminen on vaikeaa, jos hänellä ei ole vakinaista osoitetta eikä mahdollisesti käytössä olevaa puhelinnumeroakaan. Mahdottomaksi sen tekee vielä se, jos henkilö on jostakin muusta maasta kotoisin, ja hänen ulkomainenkaan osoitteensa ei ole tiedossa.

Haastamatta poissaolleista vastaajista tasan puolella osoitetiedot olivat puutteelliset. Usein näissä tapauksissa osoitteena luki joko ”poste restante” eli tiedossa on vain postinumero ja toimipaikka, mutta ei vakinaista osoitetta, tai sitten osoite oli täysin tuntematon. Tällaisia vastaajia on vaikea haastaa henkilökohtaisesti ja sen vuoksi toisena haastamismenetelmänä heidän tavoittamiseksi käytetään usein myös etsintäkuulutusta. (Espoon käräjäoikeuden rikosasioiden asiakirjat marras-joulukuulta 2012.)

Noin kahden viidesosan haastamatta jääneen vastaajan osoitetiedot viittasivat ulkomaille, eikä heidänkään tapauksissa ei aina välttämättä ilmennyt tarkempaa ulkomaan osoitetta. Osoitetiedoissa saattoi siis vain lukea pelkästään ”ulkomaat”. (Espoon käräjäoikeuden rikosasioiden asiakirjat marras-joulukuulta 2012.)

Melkein puolessa tapauksista vastaajalta puuttui henkilötunnuksen loppuosa. Nämä vastaajat voivat olla joko suurimmaksi osaksi ulkomaalaisia tai sitten suomalaisia, joiden henkilötunnus ei ole tullut tuomioistuimen tietoon. Havaintojeni perusteella ulkomaalaisuus vaikuttaisi olevan suurimmassa osassa tapauksista syynä. Vastaajan henkilötunnuksen puuttuminen hanka-

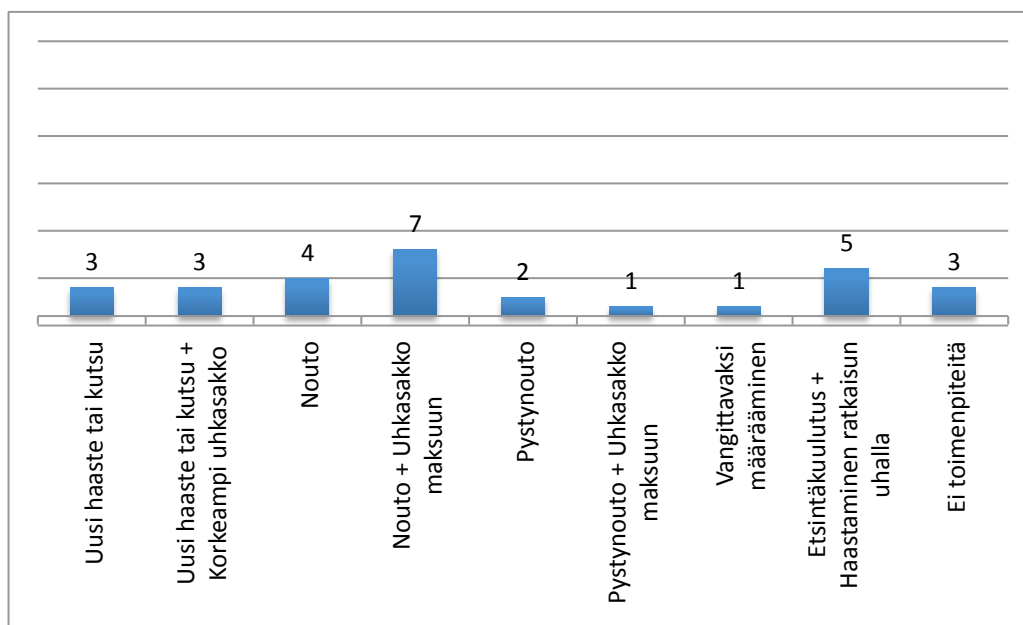
loittaa hänen löytämistään eri rekisterien, kuten väestötietojärjestelmän, avulla. (Espoon käräjäoikeuden rikosasioiden asiakirjat marras-joulukuulta 2012.)

4.3 Tiedoksianto- ja tehostekäytäntö läsnäolojen toteuttamiseksi

Vastaajan haastamisessa pääkäsittelyyn ensisijaisena keinona on haastemiehen toimittama haasteen tiedoksianto, ja toissijaisena keinona etsintäkuulutuksen kautta haastaminen. Joskus näitä kahta tapaa käytetään yhtä aikaa, jos on jo alussa ilmeistä, että vastaajan tavoittaminen voi olla vaikeaa. Asianomistajien ja todistajien kohdalla käytetään ensin vastaanottotodistus-menettelyä, eli lähetetään kutsu vastaanottotodistuksen ja palautuskuoren kanssa. Jos vastaanottotodistus ei palaudu, tiedoksianto tehdään haastemiehen kautta. Kolmantena vaihtoehtona on näissäkin tapauksissa etsintäkuulutuksen kautta kutsuminen. (Espoon käräjäoikeuden rikosasioiden asiakirjat marras-joulukuulta 2012.)

ROL 5 luvun 1 pykälän 1 kohdan mukaan tuomioistuin voi myös määrätä siinä laajuudessa kuin se katsoo aiheelliseksi, että syyttäjä saa nostaa syytteen antamalla haasteen itse. Näin on käytännössä tehty kuitenkin yleensä tavanomaisissa tunnustetuissa ja selvissä rikosasioissa (Virolainen 2003.) Virolainen on myös katsonut, että sitä voitaisiin käyttää silloin, kun on syytä epäillä mahdollisia tiedoksianto-ongelmia ja syyteoikeuden vanhentumista. Sekä haasteessa että kutsussa henkilökohtaisesti paikalle kutsutulle asetetaan tehosteeksi uhkasakko, joka voidaan asettaa maksuun, jos asianosainen tai todistaja ilman laillista estettä jättää saapumatta paikalle. (Espoon käräjäoikeuden rikosasioiden asiakirjat marras-joulukuulta 2012.)

Tehoste- ja pakkokeinokäytäntöjä tutkiessani otin lukuun sellaiset pääkäsittelyt marras-joulukuun ajalta 2012, joista joku asianosainen on haastettuna tai kutsuttuna jäänyt pois. Näissä tapauksissa kaikkia pääkäsittelyjä ei oltu peruutettu, vaan osassa niistä asia oli voitu käsitellä osittain. Suurin osa pääkäsittelyistä oli kuitenkin jouduttu peruuttamaan sen vuoksi, että jokin asianosaisista oli ilman laillista estettä jättänyt saapumatta paikalle.

Kuva 8: Toimenpiteet, joita on käytetty niihin asianosaisiin ja todistajiin, jotka ovat jääneet pois pääkäsitteystä ilman laillista estettä 1.11.-31.12.2012 (Espoon käräjäoikeuden rikosasioiden asiakirjat marras-joulukuulta 2012)

Yllä olevaan kuvioon olen koontanut ne toimenpiteet ja pakkokeinot, joita on käytetty ilman laillista estettä tapahtuneisiin poissaolotilanteisiin. Noin neljäsosassa tapauksista poissaollut asianosainen tai todistaja määrättiin noudettavaksi uuteen pääkäsitteelyyn ja samalla tuomittiin haasteessa tai kutsussa asetettu uhkasakko maksuun. Toiseksi eniten on päädytty käyttämään ratkaisun uhalla haastamista, mikä on tässä tapauksessa koskenut vain vastaajia. Kolmanneksi eniten on päädytty käyttämään pelkkää noutoa uuteen pääkäsitteelyyn.

Muita toimenpiteitä ovat edellä mainittujen lisäksi olleet uusi kutsu tai haaste korkeammalla uhkasakolla, tai sitten joissakin tilanteissa on päädytty lähettämään pelkästään uusi kutsu tai haaste. Saman suuruudessa osassa tapauksista ei oltu vielä päädytty mihinkään toimenpiteisiin. Vain kahdessa tapauksessa on poissaolleeseen asianosaiseen kohdistettu pystynouto uhkasakkoineen tai vangitsemismääräys. Pystynouto tarkoittaa käytännön kielellä sitä, että henkilö otetaan heti kiinni tavattaessa ja oikeudenkäynti on siten pidettävä viiden päivän kuluessa kiinni otosta.

5 Yhteenveto

5.1 Tutkimuspäätelmät ja pohdintaa

Opinnäytetyön tutkimuksesta saadut tulokset osoittavat, että tutkimusongelma on edelleen ajankohtainen. Peruuntuneista pääkäsitteelyistä erityisesti vastaajien poissaolo on ollut Espoon käräjäoikeudessa vuosina 2010 ja 2011 merkittävä, ja vielä erityisemmin niiden, joita ei ole

saatu ollenkaan haastettua pääkäsittelyyn. Asianomistajan tai todistajan poissaolo pääkäsittelyistä on ollut vähäistä.

Vuoden 2012 marras-joulukuun rikosjuttuja yksityiskohtaisemmin tarkastellessa vastaajien haastamattomuuteen ilmenivät suurimpina syinä osoite- ja henkilötietojen puutteellisuus sekä se, että vastaajan kotipaikka oli todennäköisesti ulkomailla. Pisimpään tällaiset jutut voivat ”roikkua” käräjäoikeudessa jopa muutaman vuoden. Esimerkiksi eräät lievemmat rikokset, kuten kulkuneuvon oikeudeton kuljettaminen, vanhenevat kahdessa vuodessa tekopäivästä lukien, jos vastaajaa ei asiassa saada haastettua. Työssäni olen havainnut, että pitkään seisovissa jutuissa on monia lieviä rikosnimikkeitä, ja jos niissä on vastaajana ulkomailla asuva henkilö, voi tämän haastaminen asiassa osoittautua käytännössä mahdottomaksi ja tällöin juttu usein seisoo hyllyssä niin kauan, kunnes syyteoikeus vanhenee.

Niiden vastaajien osalta, joilla osoitetiedot ovat puutteelliset tai joilla ei ole vakinaista osoitetta, on tiedoksiannossa käytetty tehostetusti usein haastemies-tiedoksiantoa ja haasteetsintäkuulutusta yhtä aikaa. Tällöin haastaminen voi onnistua jommankumman kautta. Usein järjestys on kuitenkin aina ensin haastemiehen kautta, ja jos tämä ei onnistu, niin sitten vastaetsintäkuulutuksen kautta. Ensisijaisesti pidän järkevänä, että mahdollisesti vaikeasti tavoitettavien vastaajien kohdalla käytäntönä olisi alusta alkaen tällainen yhdistelmä, koska sillä voitaisiin välttää ensimmäisen pääkäsittelyn peruuntuminen. Erityisesti pitäisin tätä toimivana vaihtoehtona niiden vastaajien kohdalla, jotka kutsutaan pääkäsittelyyn ratkaisun uhalla. Toisaalta suoraan etsintäkuulutukseen asettaminen voisi olla kohtuuton ja liian kova keino sellaisessa tapauksessa, jossa vastaajalla ei olisi aikomuksia pakoilla haasteen tiedoksiantoa.

Ulkomaalaisista vastaajista olen havainnut suuren osan olevan Suomen naapurimaista, kuten Venäjältä ja Virosta, mikä johtunee siitä, että liikenne maiden välillä on vilkasta ja työvoimaa tulee näistä maista paljon Suomeen. Erityisesti virolaisten vastaajien paljoudesta kertoo esimerkiksi se, että käräjäoikeus voi saada haasteita varten heidän mahdolliset Viron osoitetiedot Suomen suurlähetystössä Tallinnassa työskentelevältä lähetysneuvokselta. Olen havainnut, että virolaisten vastaajien tiedoksianto-ongelmat ovat johtuneet muun muassa siitä, että heitä saatetaan pitkään yrittää tavoittaa Suomen puolelta ensin haastemiehen kautta ja sitten monella etsintäkuulutuksella. Käytännössä tällainen voi johtaa siihen, että syyteoikeus ehtii vanheta. Siksi haastemies-tiedoksiannon epäonnistuttua voisi olla aikaa säästävää saman tien tiedustella mahdollisia osoitteita Virosta, eikä heti turvautua etsintäkuulutukseen. Näissä tapauksissa syyttäjän suoraan esitutkinnan jälkeen antama haaste voisi olla myös merkittävästi aikaa säästävä vaihtoehto.

ROL 5 luvun 1 pykälän 1 kohdan mukaista syyttäjän antamaa haastetta voisi, niin kuin Virolainen (2003) on katsonut, käyttää sellaisissa tapauksissa, joissa syyteoikeus on pian vanhentumassa. Mielestäni tämä näkökulma on järkevä, ja erityisesti ulkomaalaisten tekemissä rikosjutuissa tällainen käytäntö voisi olla toimiva. Esimerkiksi ainakin ulkomaalaisten rattijuopumustapaukset ja liikenneriikkomukset voitaisiin hyvin hoitaa syyttäjähasteina, ja erityisesti jos asia voidaan ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta, säästettäisiin paljon aikaa mahdollisten tiedoksianto-ongelmien jäädessä pois ja syyteoikeus ei ehtisi vanhentua.

Istuntojen peruutuksien vähentämiseksi yksi keino olisi korostaa tiedottamista poliisiin tai syyttäjän puolelta mahdollisista hankalista vastaajista. Esimerkiksi jos vastaajana on sellainen henkilö, jonka syyttäjä tietäisi jääneen aikaisemminkin pois istunnoista tai joka ei ole ollut halukas tekemään yhteistyötä poliisin kanssa. Tällainen tieto voisi vaikuttaa haasteiden tiedoksiantoajan määrittämiseen ja toimintatapojen valintaan käräjäoikeudessa. Toimintatavoista erilaisissa tilanteissa voi taas puolestaan käräjäoikeudessa sopia rikososaston kesken.

Prosessuaalisia pakkokeinoja koskeva tutkimusosa toi mielenkiintoisesti esiin, millaisiin toimenpiteisiin käräjäoikeudessa on käytännössä ryhdytty asianosaisten jäädessä ilman laillista estettä pois pääkäsittelystä. Pakkokeinoja on käytetty lievimmästä uudesta kutsusta ankarimpaan vastaajan vangitsemismääräykseen. Vaikka hallinnon yhdenvertaisuusperiaate edellyttäisi, että samanlaisia menetelmiä käytettäisiin samanlaisissa tapauksissa, se ei välttämättä taas ole tarkoituksenmukaista kaikissa samantyyppisissä rikosasioissa ja vastaaja-tapauksissa. Tilanteissa vaikuttaa varmasti aina jokaisen tapauksen laatu, ja esimerkiksi vastaajan määrääminen noutoon, voi tulla kysymykseen yhdessä tapauksessa ja toisessa taas ei, päättyen siihen, että vastaaja haastetaankin uudelleen ratkaisun uhalla. Yhdessä tilanteessa vastaaja määrätään noudettavaksi samana päivänä ja toisessa tilanteessa vastaaja määrätään noudettavaksi seuraavalle istuntopäivälle. Jälkimmäisiin tilannevaihtoehtoihin tuo varmasti osaltaan vaikutuksensa suuren paikkakunnan haasteet henkilöiden löytämisessä ja juttujen isompi määrä päivää kohden. Toisaalta taas asianomistajien silmin toimenpiteiden valitseminen tapauksittain voisi vaikuttaa epäoikeudenmukaiselta, jos esimerkiksi yhden rikosasian käsittely viivästyy, ja toista samanlaista rikostausta taas yritetään saada nopeasti päätökseen käyttämällä tiukemmin prosessuaalisia pakkokeinoja.

Kahden kuukauden juttuotannasta ilmeni, että muutamassa tapauksessa, joissa vastaaja on kutsuttuna jättänyt tulematta paikalle, on päädytty kutsumaan hänet seuraavaan pääkäsittelyyn ratkaisun uhalla. Tämän vaihtoehdon voisi yleisesti nähdä kohtuullisena ratkaisuna mahdollisia muita asianosaisia kohtaan silloin, kun pääkäsittely on jo useamman kerran peruuntunut sen vuoksi, että vastaaja selvästi välttelee oikeudenkäyntiä. Vaikka ROL 8 luvun 11 ja 12 pykälät sallivat tietyissä tilanteissa tämän menettelyn, on asia toisaalta käytännössä usein varmasti harkinnanvarainen, niin kuin HE 82/1995:ssä on myös todettu. Toisaalta olisi myös

varmasti kohtuutonta mahdollisia asianomistajia kohtaan peruuttaa pääkäsittely toistamiseen, vaikka lain mukaan edellytykset vastaajan ratkaisun uhalla tuomitsemiselle olisivatkin. Kysymys on vaikea, koska siinä ovat vastakkain prosessiekonomisuus ja asianosaisen oikeusturva. Vastaajan oikeusturva on jo esimerkiksi ehdoton este sille, että ketään ei voi tuomita ilman, että hän on virallisesti ja laillisesti saanut asiaa koskevan haasteen tiedoksi.

Suomessa pidetään siis tärkeänä, että vastaaja saa tarkalleen tiedon siitä, mistä häntä syytetään ja mitä häneltä vaaditaan. Myös vastaajan mahdollisuus saada lausua oma näkemyksensä asiassa on korostetussa asemassa. Ratkaisun uhalla tuomittavat seuraamukset ovat ylärajaltaan täällä myös lievempiä kuin muissa maissa. Suomessa vastaajan oikeusturvaa voidaan pitää erittäin vahvana ja suojattuna, mikä on hyvä asia. Voi tosin olla, että rikosasioiden vastaajat eivät tätä asiaa aina tiedosta, ja voivat täten ajatella, että tuomioistuimeen saapuminen ei mitenkään muuta asiaa, ja että heidän kannanotoillaan ei ole merkitystä. Toisaalta asia voi olla myös toisinkin päin ja vahvaa oikeusturvaa käytetään hyväksi esimerkiksi pakoillemalla haastamista tietäen, ettei mihinkään seuraamukseen voida tuomita, ennen kuin on saanut haasteen tiedoksi.

Mitä tulee taas rikosasian asianosaisiin ja todistajiin, EIT:n ratkaisussa Taavitsainen/8.12.2009 tuotiin esiin, että toisen maan kansalaisiin ei voida käyttää prosessuaalisia pakkokeinoja. Tällaisessa tilanteessa olisi syytä miettiä muita keinoja, ja niin kuin tapauksessa ilmeni, suoritettiin videokuuleminen, johon toisen maan viranomaiset tarjosivat oikeusapua. Videoneuvottelu-yhteyden järjestäminen voi tosin aina vaatia ylimääräisiä järjestelyjä, mutta se saattaisi vähentää pääkäsittelyjen peruuntumisia ratkaisua vastaavissa tapauksissa eikä se välttämättä tuottaisi niin paljon todistelukustannuksia. Videoneuvottelun mahdollisuutta voisi myös käytännössä useammin harkita niissä tapauksissa, joissa asianomistaja tai todistaja ei pääse paikalle sairauden takia ja hänen pitäisi tulla pidemmän matkan päästä tuomioistuimeen. Toisaalta tällaisessa tilanteessa videokuulemisen järjestäminen voi olla vaikeaa, jos esimerkiksi sairausilmoitus tulee vasta istuntopäivänä.

5.2 Opinnäytetyön onnistumisen arviointia ja johtopäätökset

Opinnäytetyössäni käsiteltävä ongelma on omassa työssäni käräjäoikeuden rikososastolla esillä usein, minkä takia olen siitä oppinut koko ajan uutta. Käytännön kokemuksesta on ollut minulle hyötyä esimerkiksi eriteltäessä vastaajien tavoittamisen ongelmia, koska työssäni ne konkretisoituvat. Pelkästään teorian pohjalta ne eivät tule esiin. Mielenkiintoista oli myös pakkokeinojen tutkiminen, koska ne ilmenevät lainsäädännössä ja käytännössä eri tavalla, ja niistäkin opin paljon opinnäytetyötä kirjoittaessani.

Opinnäytetyön yleisluontoisempi tutkiva osuus onnistui odotetulla tavalla. Istuntopäälliköt vuosilta 2010 ja 2011 toivat mielestäni hyvin esiin yleisesti, miten asianosaisten, erityisesti vastaajien, poissaolot pääkäsittelyistä ovat näkyneet istuntojen peruuntumisissa. Tämä loi pohjustusta ongelman yksityiskohtaisempaan tarkasteluun. Vaikka kahden kuukauden istuntopäälliköt oli vuoden 2012 puolelta, en usko, että sen tuomat tulokset vastaajien läsnäoloongelmaan ja pakkokeinoihin ovat erityisesti muuttuneet kahdelta edelliseltä vuodelta.

Yksityiskohtaisempi tutkimus onnistui hyvin, mutta kehitettävääkin löytyi. Kahden kuukauden istuntopäälliköistä oli hankalaa tutkia jälkiseurantana, koska muutamien juttujen tiedoista ei kunnolla ilmennyt, mitä asiassa oli tapahtunut. Jos tällaisen tutkimuksen toteuttaisiin uudelleen, se kannattaisi mieluummin tehdä seurantana, niin että tiedot saisi heti istuntojen pitämisen lomassa ja mahdolliset epäselvät kohdat voisi tarkentaa. Seuranta mahdollistaisi myös sen, että istuntopäälliköihin tulisivat kaikki suunnitellut pääkäsittelyt. Opinnäytetyössä käsitelty kahden kuukauden istuntopäälliköt oli kuitenkin suuri eli yhteensä 385 pääkäsittelyä, joka muodosti valtaosan pääkäsittelyistä kyseiseltä ajalta. Näistä puuttuvista osista huolimatta pidän saatua istuntopäälliköiden edustavana tuomaan vastaukset tutkimuskysymyksiin, ainakin kun tulokset suhteutetaan kahden kuukauden aikaväliin.

Tämä opinnäytetyö on Espoon käräjäoikeuden näkökulmasta vahvistanut sitä tosiasiaa, että asianosaisten läsnäolo pääkäsittelyssä ja erityisesti vastaajien onnistunut haastaminen ovat merkittäviä tekijöitä oikeudenkäynnin onnistumiselle. Tämän vuoksi epäonnistuneet tiedoksianto-yritykset ja aiheettomat poissaolot ovat suuri ongelma rikosprosessissa. Rikosoikeudenkäynnit voivat nimittäin pitkittyä jo pitkän esitutkinnan vuoksi, ja jos asianosaisia ei onnistuta saamaan paikalle pääkäsittelyyn tai edes haastamaan siihen, viivästyy prosessi entisestään. Oikeudenkäyntien pitkittyminen on ongelma, josta asianosaiset voivat valittaa aina Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen saakka.

Pohdittaessa käsittelyjen viivästyksien aiheuttajia, on pohdittava, kuinka paljon vastuuta voidaan asettaa asianosaiselle ja kuinka paljon oikeuslaitokselle. Onko asianosaisella oikeus saada korvausta prosessin pitkittymisestä, jos esimerkiksi hän on itse omilla toimenpiteillään myötävaikuttanut prosessin viivästymiseen.

Toisaalta voidaan miettiä, ovatko viranomaiset käyttäneet tarpeeksi laajasti kaikkia mahdollisia pakkokeinoja prosessin jouduttamiseksi. Pakkokeinojen on oltava kohtuulliset asian laatuun nähden. Ketä tahansa ei voida kevyin perustein ottaa kiinni tai, vastaajan tilanteessa, pidättää tai vangita. Euroopan ihmisoikeussopimuksen näkökulmasta prosessi on saatettava loppuun kohtuullisessa ajassa, mutta tuskin sen kustannuksella, että kajottaisiin henkilön perus- ja ihmisoikeuksiin kohtuuttomasti. Kaiken kaikkiaan tämä on kysymys, johon ei ole helppoa ratkaisua.

Lähteet

Painetut lähteet

Ervo, L. 2008. Oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuusvaatimus. Käsikirja lainkäyttäjille. Helsinki: WSOYpro.

Helminen, K., Fredman, M., Kanerva, J., Tolvanen, M. & Viitanen, M. 2012. Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki: Talentum.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2003. Tutki ja kirjoita. 10.painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Jokela, A. 2004. Oikeudenkäynti III. Helsinki: Talentum.

Jokela, A. 2008. Rikosprosessi. 4. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Jokela, A. 2012. Oikeudenkäynnin asianosaiset ja valmistelu, Oikeudenkäynti II. Helsinki: Talentum.

Lappalainen, J., Frände, D., Havansi, E., Koulu, R., Niemi-Kiesiläinen, J., Nylund, A., Rautio, J., Sihto, J. & Virolainen, J. 2007. Oikeuden perusteokset, Prosessioikeus. 2. painos. Helsinki: WSOYpro.

Linna, T. 2012. Oikeudenkäynnin ja täytäntöönpanon perusteet. Teoksessa Tammilehto, T. (toim.) Oikeusjärjestys III, Sarja C 60. 8. painos. Rovaniemi: Lapin yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja, 254-355.

Robson, C. 1995. Real world research, A resource for social scientists and practioner-researchers. 5. painos. Oxford: Blackwell.

Virolainen, J. & Pölönen, P. 2003. Rikosprosessin perusteet, Rikosprosessioikeus I. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Virolainen, J & Pölönen, P. 2004. Rikosprosessin osalliset, Rikosprosessioikeus II. Porvoo: WSOY.

Vuorenpää, M. 2009. Prosessioikeuden perusteet, Juridica-kirjasarja, 22. Helsinki: Talentum.

Virallislähteet

EIT Kalle Kangasluoma-tapaus 15.2.2011.

EIT Taavitsainen-tapaus 8.12.2009.

HE 82/1995. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi.

Oikeusministeriön työryhmämietintö 2007:2. Oikeudenkäynnin kokonaiskeston lyhentäminen. Helsinki: Oikeusministeriö.

Sähköiset lähteet

de Godzinsky, V-M. 2000. OPTL:n tutkimustiedonantoja 47. Tietoa uudesta rikosasioiden oikeudenkäynnistä. Viitattu 9.12.2012.

<http://www.optula.om.fi/Etusivu/Julkaisut/1266333961590>

European e-Justice. 2012. Jäsenvaltioiden oikeuskäytäntö. Viitattu 20.2.2013.

https://e-justice.europa.eu/content_member_state_case_law-13-fi.do

Mölsä, A. 2009. Pitkittyneet oikeudenkäynnit ryvettävät Suomen mainetta. Viitattu 7.1.2013.

http://yle.fi/uutiset/pitkittyneet_oikeudenkaynnit_ryvettavat_suomen_mainetta/5719142

Virolainen, J. 2003. Rikosjuttujen peruutuksia voitaisiin ehkäistä. HAASTE 2/2003. Viitattu 12.11.2012.

<http://www.haaste.om.fi/text/Etusivu/Juttuarkistoihteittain/Rikosprosessi/1247666374521>

Muut julkaisut

de Godzinsky, V-M. 2000. Tietoa uudesta rikosasioiden oikeudenkäynnistä. Defensor Legis N:o 5/2000, 719-728.

Julkaisemattomat lähteet

Espoon käräjäoikeuden tilastot. 2012. Espoon käräjäoikeus. Espoo.

Espoon käräjäoikeuden rikosasioiden asiakirjat marras-joulukuulta 2012. Espoon käräjäoikeus. Espoo.

Kuvat

Kuva 1: Rikosasioiden pääkäsittelyjen toteutuminen vuosina 2010-2011 (Espoon käräjäoikeuden tilastot 2012)	25
Kuva 2: Rikosituntojen peruuntumisien syitä v. 2010 (Espoon käräjäoikeuden tilastot 2012)	25
Kuva 3: Rikosituntojen peruuntumisien syyt v. 2011 (Espoon käräjäoikeuden tilastot 2012)	26
Kuva 4: Vastaaajien poissaolojen syyt v. 2010 (Espoon käräjäoikeuden tilastot 2012)	27
Kuva 5: Vastaaajien poissaolojen syyt v. 2011 (Espoon käräjäoikeuden tilastot 2012)	27
Kuva 6: Rikosasioiden pääkäsittelyjen toteutuminen 1.11.-31.12.2012 (Espoon käräjäoikeuden rikosasioiden asiakirjat marras-joulukuulta 2012)	28
Kuva 7: Kolmen ongelmatekijän esiintyminen haastamatta jääneissä vastaajissa 1.11.-31.12.2012 (Espoon käräjäoikeuden rikosasioiden asiakirjat marras-joulukuulta 2012)	29
Kuva 8: Toimenpiteet, joita on käytetty niihin asianosaisiin ja todistajiin, jotka ovat jääneet pois pääkäsittelystä ilman laillista estettä 1.11.-31.12.2012 (Espoon käräjäoikeuden rikosasioiden asiakirjat marras-joulukuulta 2012).....	31